

Издава на 15 и на 30 съ-
ки месецъ.

Писма, статии и дописки
са испроваждаат до Ивана А-
женова въ Букурещъ, до Д.
В. Хранова въ Русчукъ и до
кн. „Промисленое“ въ Ца-
риградъ.

Редакцията са намира
на str. Moșilor, № 122.

ЗНАНИЕ

Годишната цѣна на въ-
стникъ е :

За Ромъния . . . 12 фр.
За сичка Европей-
ска Турция, за Сър-
бия и Австрия . . . 16 „
За Россия 5 р.

Неплатени писма са вър-
щатъ назадъ.

ИЗДАНИЕ ЗА НАУКА И ЛИТЕРАТУРА.

ДНЕВНИКЪ.

На 2. Февруария 1876 година „Дружест-
вото за распространение полезни знания“ дър-
жа своето рѣдовно годишно събрание, на което
са преглѣдаха и одобриха смѣтките на дружест-
вото за 1875 година, и избра са ново настоя-
телство. Това настоятелство са състави отъ
слѣдующите лица: г. Димитраки х. Ва-
сильевъ за председателъ; г. Иванъ П.
Аженовъ за подпредседателъ; г. Иванъ
Кавалджиевъ за касиеринъ; г. Д-ръ Г.
Странски за дѣловодителъ.

Вѣстникъ „Знание“ остава и за напредъ
органъ на „Дружеството“.

„Дружеството“ са надѣя да издаде въ не-
продължително време двѣ доволно полѣзни кни-
ги, отъ които едната ще да бѣде напечатана
съ иждивението на председателъ г-на Дими-
траки х. Василиева.

„Дружеството“ умолява оние наши патри-
оти, до които е испратена книжката „Св. Ки-
рилъ и Методии,“ да испроводатъ стойността
й, защото въ противенъ случай тие затрудняватъ
дѣятелността на дружеството.

Букурещъ, 2. Февруария, 1876.

Дѣловодителъ Д-ръ Г. Странски.

МОЛИТВА.

Боже мили, мола ти са,
Направи ма пиле,
Дай ми очи орелови,
Соколови криле;
Помогни ми да подхвъркна
Нагоре високо
И да спусна бистро око
Надоле дълбоко,
Да поглѣдамъ мойто село,
Пѣстрата поляна,
Дѣто мои хоро скачатъ
Въ празнична премяна,

22,208.

Дѣто момци пѣсни пѣятъ
Сжезъ кавале свиратъ,
А жените съ поглѣдътъ си
Дѣцата си диратъ
И рѣшаватъ тайнствено
Множество вопросы:
Ще ли Стана да задоми
Синътъ си Ивана?
Ще ли Пѣнка да живѣе
Любовно съ Стояна?
Дай ми, боже, здрави уши,
Азъ искамъ да чуя,
Какво казва оназъ мома
За менъ и за Груя.
Кой й лѣжи на сърцето,
Кого тя сжнува?
Или са тебъ, мили боже,
Тя вечъ чѣсто сжрди,
Че баща й нѣма сжрце
Вовъ своите гжрди,
Че майка й дене, ноце
За пари джрдори,
Че зетъ й я на умъ учи,
А братъ й я коли,
Ако земе сироммахъ мъжъ,
Ако земе Пройча,
А не Стана бакалинътъ,
Или баремъ Стойча?
Дай ми, боже, ясни очи,
Азъ искамъ да вида
Сичко що е мило, драго,
Преди да си ида. . .
Глѣдай стоп вечъ майка ми
Предъ нашите врата,
А баща ми, — глaddenъ е вечъ, —
Сѣди подъ върбата
И бжбре си: „що не иде?
Чирвата ми крукатъ. . .
Нека идатъ да играятъ
Кога са напукатъ. . .
Иди раждай ти синове,
Учи ги въ школото,
Да ти казватъ: „търпи глaddenъ,
Доръ свършимъ хорото!“
Я не бжбри, мили тато,
Кажи: „мили сине,
Младостъта е горско цвѣте, —
Скоро ще са мине!

Даръ отъ

Тамъ заре. Даръ отъ
на читалище „Съгласие“
въ гр. Плевенъ

Порадай са, дорде си младъ,
 Дорде сѣрце иска,
 Дорде не с захванала
 Ржката да стиска
 Парицата, душицата,
 Човѣшката гордостъ,
 Коя чѣсто и ангелтъ
 Подбужда на подлостъ.
 Азъ наричамъ свѣто само,
 Щото е зелено,
 Щото пѣе, щото не е
 Още уморено
 Отъ сухите премъдрости,
 Отъ хорската дружба
 И отъ оназъ „самозванна“
 Обществена служба.“

ДѢЦАТА НЕ ПРИЛИЧАТЪ НА ВАЩИТЕ СИ.

Три тѣжкия доли имѣла судьба,
 И первая доля: съ рабомъ повѣнчаться,
 Вторая — бытъ матерью сына раба,
 А третья — до гроба рабу покоряться...
 НЕКРАСОВЪ.

I.

Сотираки Симидчиоглу е сладакъ, умилителенъ, благочестивъ и съсрадателенъ човѣкъ, каквито сѣ въобще почти сичките грѣко-цѣнцарски апостоли, които извлачатъ своятъ „хлѣбъ насущни“ и съ логически заключения и съ артилерийска бомбардировка. Сотираки има не само лѣскава вънѣшностъ, но и вътрѣшно достоинство: сичката негова физиогномия, като захванеме отъ оципанцата му отъ злата о-рисница кратуна, до неговите лакови кундуре, блѣсти не само подъ лучите на слѣнцето, но и на сѣнка, защото, по неговите собствени думи, добриятъ обѣдъ и мекката постеля изглаждатъ козината даже и на циганските прасета; а сичката негова вътрѣшностъ, като захванеме отъ двойниятъ му подбрадникъ и до „чувството“ на напазяхнийската нравственностъ, е пѣлно съ пречистена лойова материя, която е тѣсно свѣрзана съ неговата душа, защото и двѣте произхождатъ изъ единъ источникъ. Киръ Сотираки бѣше твѣрдо убѣжденъ, — а неговото убѣждение раздѣлятъ по-голямата частъ отъ пловдивските голѣмци, — че ако на тоя свѣтъ сѣществуватъ религии, убѣждения, стрѣмления и идеи, то сичките тие нужни и неужни нѣща сѣ измислени не за черни очи, а за блаженството на нѣколко щастливи смъртни, които сѣ имале умъ и разумъ да изплуватъ надъ гѣстата тина. Това свое убѣждение киръ Сотираки е изнесалъ на видѣло още въ онова време, когато българете са рѣшиха пѣрвъ пътъ да изгонатъ грѣцките епископи. „Сичките българе сѣ вкнале, говорилъ той, че грѣците сѣ лошави хора, че грѣцкото духовенство не отговаря на своето назначение и че *грѣцката вѣра* не е добра за тѣхна милостъ.“ Тука сѣмъ длъженъ да забѣлѣжа, че Сотираки, по неизвѣстни причини, нарича християнската религия „грѣцка вѣра,“ а Исуса Христа — грѣ-

цки богъ. „Тие искатъ, продължалъ той, да иматъ свои попове и владиди, да четатъ въ черковите си български, защото народтъ имъ не разбиралъ словото божие, да преобразатъ черковите си на кѣрчми, да унизатъ словото божие съ груби и съ варварски изражения и да забораваатъ Божиите повѣления! Но богобоязливите хора не трѣба да оставятъ такавъ опасенъ огънь въ рѣцете на глупавите варваре. Само грѣцката вѣра е въ сѣстояние да смегча грубостта и злите качества на варварете, защото тя имъ повѣлява да обичатъ даже и своите врагове. „Люби бога и *помагай* на ближниятъ си,“ говори грѣцката вѣра.“ — „А я кажи ни ти, кои именно сѣ оние близни, които сме длъжни да обичаме или да имъ помагаме?“ попитале българете. — „Какъ кои сѣ? Разбира са, че владиката, поповете, калугерете, чорбаджие, азъ и сичките оние, които са мѣчатъ за вашето добро,“ отговорилъ Киръ Сотираки. Българете са изкикотиле. — „Не смѣйте са, продължалъ той. — Вие казвате, че грѣцките владиди не приличатъ на христовите апостоли и че служатъ не на черковата, а на своите „апетити“. Знаете ли вие, че ако днешниятъ духовенство не прилича на христовите апостоли, то сичкото това произлазя не отъ него, а отъ васъ, които са дѣлите на партии и които са стараете да убиете не само своите архиереи, а и своята грѣцка вѣра?“ Българете са изкикотиле още по-силно. Изъ сичкото това вие можете вече да си сѣставите кратко понятие, че Киръ Сотираки обича да разсѣждава за „голыми въпроси“ и че *грѣцката вѣра* му е полезна въ много отношения.

Ето защо киръ Сотираки има обичай да украшава себѣ си съ всевъзможни сръдства, морални и материални, и да презира сичко, щото нѣма изгладена форма. Това негово велико достоинство, което са сръдца най-много между нѣмските стари професоре, между старите генерале и между комиссионерете на „Библейското Дружество“, са отражава не само на мустаките, но и на нищожните останки отъ косата на главата му, които са подвѣргаватъ на сѣкоднено вапцвание и гладение. Тие необходими гладения и вапцвания киръ Сотираки произвожда съ всевъзможни способности и хитрости: съ австрийска помада, съ французско масло, съ кѣна, съ шикалки или просто съ сажди. Последниятъ сръдство, което киръ Сотираки е научилъ отъ коконите на св. Петка, са произвожда по слѣдующиятъ рецентъ. Най-напредъ той зема широкъ ножъ и надимява го на свѣщъта, а послѣ зема гребенътъ си и намазва го съ помада или съ проста свинска масть. Когато ножътъ почернѣе съ сѣмъ, то саждите са размѣватъ съ мастьта на гребенътъ, а гребенътъ ги пренася на косата и на мустаките, които послѣ тая операция ставатъ изпърво черни и блѣстящи, а второ корави и послушни. Истина казватъ старите философе, че послушанието е потрѣбно за сѣки единъ случай и че отъ него, както и отъ много други нравственни науки, са праватъ различни зоологически фигури. И наистина, ако да не би било това послушание, то киръ Сотираки не би билъ въ сѣстояние да прави отъ своите мустаци различни

видоизмѣнения и душата му доволно чѣсто би роптала противъ Провидѣнието. Съ помощта на послушанието той може да суче мустаките си и така и сяка, — както му са види за по-добре и за по-прилично, — може да прави отъ тѣхъ кукерички, пѣрстенчета, свръдленца, миши опашки и други такива; съ една дума, той е въ сѣстояние да ги накара да стоятъ така, както пожелае сѣрцето му и обстоятелствата. Така напримеръ, ако киръ Сотираки ходи по свѣта Петка или по Новата Махала, то мустаките му приличатъ на селски гривпи или на правилно отрѣзанъ покать; ако са изскачи на тепето, то имъ дава пѣрстенообразна форма; а ако иде въ митрополията или на конакътъ, то са старае да добие по-благоприятенъ и по-степененъ видъ и сѣставлява отъ тѣхъ миши опашки. Но и въ това отношение, както и въ сѣко друго правило, сѣществува щастливо изключение. Така напримеръ, преди три месѣца киръ Сотираки, въ продълженieto на петъ недѣли, сучеше мустаките си постоянно нагоре, въ видъ на полумесѣчина; а въ послѣдните три месѣца, той прави отъ тѣхъ изключително миши опашки не само на св. Петка, но и на Тепето. Главната причина, която накарава киръ Сотираки да прави изключения или да измѣнява правилата на своятъ животъ, са заключава въ това, че по нѣкогашъ му дохожда воля да са ожени, а по нѣкогашъ са отказва почти мизантропически отъ сѣко женско сѣщество. Въ послѣдните три месѣца въ главата на нашия херой са е появила щастлива мисалъ да стане знаменитъ човѣкъ, да влѣзе между важни хора, да са занимава само съ важни вопросы и да завладѣе почитно мѣсто между по-главните свѣтила. Сичкото това е накарадо добриятъ пловдивски гражданинъ да са откаже на време отъ своите тѣлесни усѣвршенствования, да измѣни своите дълголѣтни занятия и да мисли само за своите душевни качества. Сѣки вече знае, че душевните качества сѣ захвацаде да занимаватъ почитно мѣсто въ сѣрцата даже и на шарениятъ градъ Пловдивъ. Киръ Сотираки, който разбира отъ камъ коя страна духа вѣтарътъ, са е рѣшилъ, твърдо са е рѣшилъ, да бжде или черковенъ епитропъ, или училищенъ настоятелъ, или членъ въ мезличътъ, или баремъ градски чорбаджия, а за сичките тие нѣща сѣж потрѣбни не пари, а душевни качества. Времето са са измѣниле даже и въ Пловдивъ. Днесъ и въ тоя честитъ градъ хората, или гражданете му, по причина на своите нови понятия, или по причина на свойственното само на човѣкътъ подражание, искатъ отъ дѣятелите не гладка физиогномия, не сѣмнителни богатства, не хубави мустакци и не щастливъ поглѣдъ, а душевни качества, които даватъ и на тѣлото и на душата валчеста форма. Сичкото това киръ Сотираки е узналъ изъ протестантския вѣстникъ „Зорница“, която сѣкога сѣединява душата съ корѣмътъ, небесното царство съ манчестерската стока, приятно съ полезното и обѣтованната земя съ развалините на Нипевия. Тука сѣмъ дълженъ да ви кажа и това, че киръ Сотираки, ако и да са е училъ нѣкога си у киръ Ксантоса и у ерокиривътъ Григория, не чете нищо повече, освѣнъ „Неологосъ“, бжлгаро-про-

тестантския вѣстникъ „Зорница“ и Библията, които, по неговото мнѣние, сѣдържатъ сичко, што е потрѣбно на единъ благоразуменъ човѣкъ. Да чете бжлгарски киръ Сотираки са е научилъ въ послѣдните десетъ години, а научилъ са е именно за това, защото на лесицата бива приятно да живѣе даже и между вълците, ако само тие добри животни ѣ дадатъ пѣрвенство.

Но и безъ валцанните мустакци киръ Сотираки е доволно хубавъ и твърде приятенъ човѣкъ. Една сваха, която дохожда у него малко по-чѣстичко и която има на умътъ си нѣщо извѣрѣдно приятно и полезно, говори, че киръ Сотираки прилича на саралия или на тулестъ симидъ и че нѣколко черни очи и вити вѣжди вжздишатъ за него и дене, и ноце, и по месѣчина. Богато киръ Сотираки слуша тие драгоцѣнни похвали, то на сѣрцето му става до толкова приятно, чегато е облѣкалъ прана риза или чегато му сѣж почесале гърбътъ. Вжобще лицето на тоя знаменитъ човѣкъ е нѣкакъ си блѣстящо, свѣтло, мазно и ухилено, а когато нѣкой го похвали, то са преобразява на празнично и на тѣржествующе. Единственниятъ недостатокъ, който са появява на това лице, са сѣстои въ туй, че изъ него постоянно извиратъ многочисленни источници, които иматъ не твърде приятна меризма и които безпокоятъ благородните пловдивски носове даже и зимно време. Испжкналите му черни очи, които лѣжатъ между два червено-бѣли калтака, сѣж голѣми, блѣстящи и хитри; вѣждите му сѣж гѣсти и нависнали надъ очите; бойятъ му е срѣденъ и туплестъ; съ една дума, сичката негова фигура представлява нѣщо отгоено, нѣщо задоволено, нѣщо чисто и нѣщо изгладено, каквото са срѣща само въ времето на вечерните бдѣния въ ставропигиялните манастире. Но ако желаете да си сѣставите наглѣдно понятие за тая величественна фигура, то ви сѣвѣтовамъ да идете въ нѣкоя пѣмска бирария и да поглѣдате на пейниятъ владѣтел. Нѣкои си пловдивски младежи искатъ да докажатъ, че киръ Сотираки прилича на топка швейцарско сирене. Празни разговори! Азъ никакъ не мога да са сѣгласа съ тие естествоиспитатели, защото сиренето нѣма нито глава, нито крака, нито засукани мустакци, нито три подбрадника, нито душевни достоинства.

Киръ Сотираки има добро сѣрце, защото сѣкога са усмихва и сѣкога е задоволенъ отъ своята орисница. Дозводете ми да ви кажа и това, че неговата сладка усмивка е до такава степенъ приятна и необходима за бѣдното човѣчество, както и вечерната молитва. Тая усмивка е сладка и приятна и произвожда или дрѣмка, или успокоително сѣстояние, слѣдователно пловдивчене иматъ пжлно право да говорятъ, че пѣрвенството принадлежи на тоя градъ въ сѣко отношение.

Ако киръ Сотираки въ послѣдното време и да не работи почти нищо, то нѣкога си той е билъ тѣрговецъ, и какавъ още тѣрговецъ! Той е ходилъ три пжти въ Шамъ, два пжти въ Виена, два пжти въ Марсилия и веднашъ въ Атина; той е правилъ тѣрговия съ Цариградъ, съ Грѣция, съ Романия и съ Италия; най-послѣ, той е ходилъ по сичките пана-

ире на Османската империя, — „на Узунджово, на Джумаата, на Серезъ, на Лука, на Неврокопъ, на Захара, на Карнобатъ и на много други.“ Но най-главното са заключава въ това, че въ онова време, сирѣчь когато той е вжртѣлъ голѣма търговия, както лицето му, така и сичѣто негово тѣлесно достойнство, не сж имале такава валчеста форма, каквато иматъ, напримѣръ, днесъ. Въ онова време киръ Сотираки не е билъ нищо друго, освѣпъ киръ Сотираки, а днеска! . . Я поглѣдайте го днеска! Днеска отъ него вѣе нѣщо аристократическо, военнo, сенаторско, протестантско, патриархално и епископско. . . За тие именно морални качества и физически достойнства киръ Сотираки е билъ приемаванъ не само въ сичките по-значителни кѣщи на Европа и на Азия, но и на Египетъ. Самъ киръ Сотираки постоянно са хвали предъ своятъ приятелъ киръ Георгия, — киръ Георги е така сжщо замѣчателна личностъ, защото е псалтъ въ митрополията, — че „евгения ту“ е говорилъ съ множество принцове, че е игралъ француско хоро съ множество принцеси, че е пилъ „райнъ-вайнъ“ съ виенските министри, че е стискалъ ржчицата на бившата гржцка кралица Амалия, че е обѣдвалъ съ Наполеона и че е виждалъ Франца-Иосифа и Виктория. Когато въ педѣля, послѣ черковната служба, киръ Сотираки разказва на киръ Георгия една доволно голѣма частъ отъ своята всеобща история, то почти сѣвога, като *Nota bene*, прибавлява, че „на тоя свѣтъ не сжществува нито едно лице, което би са отказало да поговори съ него и да му изяви своята искренна любовь.“ — „Когато бѣхъ въ Атина, продължава той, то императоръ Отонъ (киръ Сотираки са срамува да нарича гржцкиятъ кралъ друго-яче) ма викаше сѣка една вечеръ да приемемъ заедно мастика и да играемъ на кончина.“ Киръ Георги, който така сжщо има желание да играе важни роли въ всемирната история, слуша своятъ приятелъ съ четири уши и никога му не противорѣчи, защото и киръ Сотираки отъ своята страна не противорѣчи на киръ Георгия, когато послѣдниятъ му разказва за чудесата на Ивана Кукузеля, за животътъ на Есопа, за баснословните богатства на патриарха Григория, за хубостта на Клеопатра и други такива велики, приятни, полезни и необходими нѣща. Освѣнъ това, киръ Георги има обичай да са хвали съ своето благородно происхождение, а киръ Сотираки му клати глава и прави си оглухци. Но ако тоя свѣтъ не може да са помине безъ скептици, то и въ Пловдивъ са намиратъ множество безпокойни мозаки, особено между младежите, които не даватъ на хората нито да увеличатъ, нито да умалатъ своето значение. Въ сичко са мѣшатъ! Но щомъ тие непотрѣбни хора захващатъ да са смѣятъ или да са подиграватъ съ добриятъ киръ Сотираки, то негова милость повдига главата си и обяснява имъ гладко, сладко, математически, фактически, аритметически и хронологически сичките нужни подробности, щото тие не само че са увѣряватъ въ възможността на ржкостисканията относително бѣлата ржчица на нейно кралевско величество кралица Амалия, но даже си сж-

тавлятъ убѣждение, че киръ Сотираки е еднокрѣвнъ родопроджлжителъ на Агамемнона или баремъ на Константина Копронима. Разбира са, че киръ Сотираки побѣждава своите противници не съ еднакви срдства. Веднашъ единъ отъ гореказанните безпокойни хора джрзвалъ да не повѣрва въ разказътъ на киръ Сотираки, че той, киръ Сотираки, е обѣдвалъ въ 1848 година съ Наполеона III въ една гостинница и на една трапеза, но раскалялъ са за своето невѣрие. — „Ако ми не вѣрвате, казалъ той, то напишете писмо въ Парижъ и извѣстете са.“ Разбира са, че послѣ такова мадро доказателство сжмнѣнията ставатъ сжвсѣмъ невъзможни, и скептиците биватъ принудени да захапатъ устните си и да отстѣпатъ назадъ, — ни единъ женорожденни смжртни не добива желание да води преписки съ францускиятъ императоръ. Само единъ пжтъ киръ Сотираки са заплѣлъ, като пѣтель въ кѣлчица, и почервенѣлъ, но истинната била открита и той въ сжщата минута получилъ назадъ сичката своя репутация. Ето какъ са случилъ тоя случайни случай. Единъ денъ двама отъ учените скептици говориле за римскиятъ гражданинъ Катона (по-стариятъ) и хвалиле неговиятъ умъ и знание. Когато киръ Сотираки чулъ, че учените хора говорятъ за добаръ и за ученъ човѣкъ, то са приближилъ до тѣхъ и обявилъ имъ, че Катонъ е неговъ сжрдечни приятелъ. „Азъ са запознахъ, говорилъ той, съ тоя знамѣнитъ човѣкъ въ 1848 година, на 16. Октомврия. Истина е голѣмъ човѣкъ! Когато говорѣше за Римъ и за патата, то сжзави му капѣха изъ очите. Послѣденъ пжтъ го видѣхъ въ Цариградъ.

— А дѣ го видѣ пжрвъ пжтъ? попитале младежите и засмѣяле са отъ сичкото си сжрце.

— Въ Виена, отговорилъ киръ Сотираки спокойно.

Младите скептици са засмѣяле още по-силно и обявиле на киръ Сотираки, че по-стариятъ Катонъ е живѣлъ преди двѣ хиляди години, когато нито Виена, нито Цариградъ, нито киръ Сотираки не сж сжществовале подъ ясното небе.

— Това не може да бжде, отговорилъ киръ Сотираки и сбжркалъ конците. — Азъ. . . азъ. . . преди три години купихъ отъ него нѣ тоя сахатъ (той извадилъ сахатътъ си и поглѣдалъ го) и едни чизми за 8 флоринта и 50 крайцара (той поглѣдалъ кравата си). А нема на тоя свѣтъ, продължалъ той малко по-спокойно, е само едниъ Купидонъ? Азъ ви разказвамъ за други Купидонъ. . . Напишете въ Виена и попитайте полицията, пѣма ли въ тоя градъ кундурадгия Купидонъ.

Послѣ това кораблекрушение, което наварало добриятъ човѣкъ да червенѣе сжвсѣмъ напразно, киръ Сотираки са заклѣлъ тайно въ душата си, че отъ сега нататакъ не ще вече да ѣде съ императорете, не ще да стиска нѣжната ржчица на Амалия и не ще да са дружи съ Купидоновците, но въ човѣческата натура са намиратъ такива темни кѣшеница, изъ които постоянно надничатъ не само Купидоновци и Милтиядовци, но и Леопиди, заедно съ Термопилите. Между атинските археолози, историци, философе и патриоте вие ще

да намърите множество сомнабулистически апологисти, които сж видѣле съ очите си даже и волхидското златно руво.

Происхождението на киръ Сотираки е цѣнцарско. Разказватъ, че ако отъ една страна въ градъния музей да не би изнасяле себѣ си сжвсѣмъ доброволно различни Яваковци и Спировци, а отъ друга — всевъзможни Ганчовци и Цокковци, то еллипските рѣдкости би свършили своята история въ Одесса, въ Браила, въ Галацъ, въ Измаилъ и въ другите търговски градове. Това е вѣрно. Единственното различие, което сществува между Спировците и Ганчовците са заключава въ това, че Ганчовците кърпатъ съ своите персони покъсанното сществование на чуждите народности безъ да глѣдатъ на тѣхното име и происхождение (сички сме християне), а Спировците търсатъ нѣщо по-отличително или нѣщо по-височко. Така напримѣръ, Ганчо е готовъ сѣки денъ и сѣки часъ да са преобрази на Гаврилъ, на Гица и на Григории, а Спиро никога не желае да стане Ганчо. Разбира са, че ако Ганчовците въ това отношение и да стоятъ по-ниско отъ Спировците, то въ друго отношение Ганчовците стоятъ много по-високо отъ Спировците. Ако попитате нѣкой бивши Ганчо и сжвременни Гаврилъ или Гица за происхождението му, то той ще да почервенѣе, ще да са испоти и ще да пробжбрѣ нѣщо неопредѣленно, т. е. ще да избеже своята послѣдня човѣческа добросовѣстность; а ако предложите сжщиятъ вопросъ на нѣкой янипски Спиро, то ще да чуete цѣла генеалогия, изъ която ще да са сжставите неопровержимо понятие, че днешните цѣнцаре не сж нищо друго, освѣнъ исторически Лакедемоняне, които сж заборавиле своятъ стари езикъ по сжвсѣмъ неизвѣстни причини.

Киръ Гуша, еднокръвниятъ родителъ на киръ Сотираки, са родилъ въ 1802 година въ едно българско село, което са намирало на пътятъ между Битола и Охрида, защото баща му, киръ Боде, държалъ въ това село ханъ, свинарница, бакалница, кокошарница и ахчийница. Единъ денъ въ ханътъ на тие честни търговци дошле нѣколко души арнауте, които въ оние мѣтни времена са бунтувале противъ правителството и криде са по дупките отъ прислѣдованията на новите Султанъ-Махмудови войници. Това са случило въ 1826 година. Тие бунтовници, като сѣки бунтовници, живѣле нѣколко деня въ ханътъ на киръ Боде, пиле и ѣле, получале отъ своятъ гостеприемнъ стопанинъ вѣрни съвѣдния за движението на низамете и, най-послѣ, пожеладе да побѣгнатъ и да му не заплататъ. Киръ Боде, който билъ „паликарски“ лютъ човѣкъ, повдигналъ страшна шумотевица, заключилъ единъ отъ конете на арнаутете и обявилъ имъ, че ако му не заплататъ, то ще да повика заптиете, които са намирале не твърде далече. Сичките тие важни причини накараде арнаутете да заплататъ на добриятъ човѣкъ, но презъ ношъта и ханътъ, и бакалницата, и козята пастърма, и катранътъ, и самъ Боде станале на пепель. Това нещастие накараде киръ Гуша да потърси други занятия и по-безопасно мѣсто, защото арнаутете биле

хванати и правителството имало възможность да открие и тѣхните ятаци. Най-напредъ той мислилъ да иде въ Янина, да са купи докторска книга, хаванъ, кѣлѣщи, нищерь и други лѣкарски потребности и да стане докторъ на медицината, по жената му, която била доволно нѣжна сжпруга, са отказала да живѣе сама и да ражда дѣцата са съ помощта на Юпитера, и послушниятъ сжпругъ послѣ дълга борба са рѣшилъ най-послѣ да са пресели въ нѣкое голѣмо село и изново да са залови за нѣкоя важна работа. Най-напредъ младиятъ цѣнцаринъ и нѣжната цѣнцарка са преселиле въ Невропопъ и отвориле втори ханъ и втора кърчма, по защото считале себѣ си за прави потомци на Темистокла и защото имале отвращение камъ скито-вулгарете, то предприятието имъ тржгнало така, щото прекрасна Елена останала въ една риза, а премждри Гуша захвърлилъ и послѣдните ключове. Когато българете, — отъ които благородните хора купувале яйца, вокошки, масло, сирене и други такива и продавале имъ гвозде, лули, мѣтли, вжжа и други такива, — видѣле, че иматъ работа съ тѣшки търговци, то нахлушале калпаците си и преселиле са да ѣдатъ и да пиятъ у дѣда си Христа. Между гражданете честните търговци така сжщо не намъриле ни обичъ, ни сжчувствие; неврокопчене глѣдале на тѣхъ като на безкѣщни пришелци, които нѣматъ ни съ жените имъ, ни съ тѣхъ самите нищо общо, и говориле ясно и хладнокръвно: „тие сж нѣкакви си цѣнцаре.“ Сичкото това накараде киръ Гуша да са пресели още веднашъ и да избере за своите подвиги именно шарепонравственни Пловдивъ.

Въ Пловдивъ, както е извѣстно на сичкиятъ свѣтъ, цѣнцарете добиватъ възможность да мѣсатъ, да пѣкатъ и да продаватъ „мекия“, „геврека“, „симидя“ и прости хлѣбове и питици; да държатъ малки ханченца и да прислѣдоватъ пѣтниците съ различни пасѣкоми и съ особена миризма; най-послѣ, да готватъ такива ѣстиета или, по думите на нашите сжвременни поети, такива „гозби“, които сж въ сжстояние да смѣлатъ само нашите кокоши стомахе, даже и въ холерно време. Киръ Гуша, който излѣзалъ изъ неврокопската гимназия съ три бешлика, са главилъ у единъ фурнаджия да цѣпи дърва, да пали фурната, да мѣси „мекия“, да пере престилките, да продава на главата си изъ махалата различни чревоугодни „завракии“, безъ които не може да проживѣе ни едно добре воспитано пловдивско дѣте, да свири съ булгарията и да са грѣе послѣ Гергѣовденъ на слѣнце по Тепе-алтъ. Но киръ Гуша билъ единъ отъ оние хора, които умѣятъ да добиятъ въ непродължително време и честь, и почитъ, и богатство, и уважение, и довѣренность, и привлѣвателно огнище. Най-напредъ той захваналъ отъ триците, които продавалъ тайно отъ господарьтъ си на старите туркини да хранатъ биволиците си; а свършилъ съ кантарджиятъ, който билъ неговъ едноплеменникъ, слѣдователно въ сѣко време дѣяилъ съ „патриотето“ и сжкрѣбъ и радость. Когато киръ Гушо, — послѣ падѣнието на господарьтъ му съ петдесетъ хилѣди гроша дългъ, — отворилъ своя фурна, то добриятъ кантарджия посвѣтилъ сичките

свои душевни и тѣлесни сили да повдигне киръ Гуша и да го направи човѣкъ. Житата и брашната, които киръ Гушо купувалъ отъ селѣните, постоянно губиле $\frac{1}{4}$ отъ тѣжелината си безъ сѣдѣйствието на дарите; хлѣбътъ му губилъ отъ оката си по сто драма безъ особенни препятствия и безъ никакво зло намѣрение; най-послѣ, дървеното масло, кравешкото масло, спанакътъ, сусамътъ, ейцата и другите необходими фурнаджийски нѣща са купувале така, щото Гушо оставалъ крайно задоволенъ, а продавачътъ губилъ правото си да са оплаква комуто и да е, даже и на жената си. И така, кантарджиятъ билъ до такава степенъ честенъ човѣкъ, щото киръ Гушо въ твърде кратко време успѣлъ да събере доволно порядочно количество злато и сребро. Само веднашъ, когато дошълъ въ Пловдивъ несправедливиятъ на сичките бакале и хлѣбаре Я . . . паша, киръ Гушо насмалко щѣлъ да испита острите стрѣли на богиня Медуза, по добриятъ кантарджия и здравиятъ цѣлцарски разумъ изплувале и надъ това премѣждие. Кантарджиятъ похвалявалъ киръ Гуша да има постоянно въ фурната си по нѣколко *цѣли* хлѣбове, които да държи на тезгивътъ си, а другите да скрие въ ставте на жената си. И така, Я . . . паша, който ималъ силно предубѣждение противъ честната дѣятелностъ на киръ Гуша, не можѣлъ да открие почти нищо, ако и да го прислѣдовалъ постоянно. Но скоро противникътъ на кривите капѣни билъ промѣненъ и киръ Гушо свалилъ отъ плѣщите си тѣшквиятъ кръстъ, запалилъ дѣбѣла свѣщъ на свѣти Никола и успокоилъ са. Послѣ това, ако и да са появяле отъ време на време енергически правителствени чиновници, които прислѣдовале сичките триста-драмие, по киръ Гушо дѣйствувалъ до толкова хитро, щото сѣкога оставалъ чистъ и честенъ. Въ това именно време са родилъ и киръ Сотираки, който напълнилъ съ радостъ и съ щастие сичката къща на честниятъ търговецъ.

(Продължава са).

МЕДИЦИНСКИ БЕСѢДИ.

(Отъ Д-ра Вока).

Земята, човѣкътъ и законите на природата.

Въ неорганиченото и въ вѣчното мирово цѣло, съ неговите безчисленни слънца и планети, около едно слънце са върти мъничка планета, която са нарича „земя“. На тая мирова пращинка, която, въ продължението на цѣли милвоне години, са е измѣнѣвала на своята повърхностъ по причина на постоянното обновленне и изчезновение на предметите, — и която и днесъ още безпрестанно са измѣнява, — отъ нѣколко хиляди (?) години насамъ са намиратъ таква създавния, изъ които сѣко съществува само въ продължението на доволно кратко време, но които наричатъ себѣ си „царѣве на творението“. Тие създавния сж човѣците.

Тие земни създавния, — които наричатъ сичко, щото ги окружава, „природа“, — въ сегашното време безъ никакво смѣняне сж най-важните и най-свършен-

ните отъ сичките други твари. По причина на това повече свършено физическо строенне тие създавния могатъ да проникватъ по-дълбоко въ тайните на природните строення и да ги цѣпатъ, като са ползватъ отъ тѣхъ за своето собствено щастие. Но за нашето съжаление, по причина на невѣжеството, което не позволява на множество разумни същества да са запознаятъ съ естественните науки, тая важна способностъ да бждатъ оцѣненни природните закони още далече не е достижна до колкото е нужно на сичките хора.

Най-напредъ, за основанне при правилното сжждение за процесите, които са извършватъ въ природата, както на нашата земя, така и въ сичката вселенна, ние трѣба да приѣмеме тоя фактъ, че „сичко въ природата са извършва по неизмѣнните божествени закони и сѣкога съ помощта на подлжна и опредѣлена субстанция“ (сжщностъ). Разбира са, че и човѣкътъ е подчиненъ на тие немолими закони на природата; въ него така сжщо сичко са извършва съ помощта на опредѣлени тѣлесни части (органъ), които иматъ опредѣленно устройство и които сж са образовале отъ опредѣлена материя. Онзи човѣкъ, който знае законите на природата, е въ състояние да употреби тие закони за своето благосъстояние, или да отстрани отъ себѣ си оная вреда, която тие могатъ да произвѣдатъ.

Мъртвото, живото и разумното на земята.

Первата система, мозакътъ, душата и умътъ.

Нашата земя, съ сичките нейни творения, а, както ни са чини, и сичкиятъ свѣтъ, сж сжтворени само отъ нѣкакви си 60 вѣщества. Тие вѣщества, които са наричатъ така сжщо „првична материя“, „елементи“, „основни вѣщества“ или прости тѣла, са не разлагатъ на други вѣщества и не дробатъ са на други прости тѣла; сѣко отъ тѣхъ има свои опредѣлени свойства или сили, които то не може ни да изгуби, ни да измѣни, дорде съществува отдѣлно. Чрезъ различни сжединения на простите тѣла между себѣ си (отъ тие сжединения са образуватъ така нарѣченните сложни тѣла) произхожда не само многовидното разнообразие въ формите на земните творения, но обусловява са и сичкото грамадно разпаче въ тѣхната сила. Ако, наприкладъ, нѣколко елемента са сждинатъ между себѣ си и ако образуватъ ново (сложно) тѣло, то това тѣло, отъ размѣсването на свойствата по причина на сжединившите са елементи, получава своите сжвсѣмъ нови свойства (сили), които ние не намираме ни въ едно отъ отдѣлно земните елементи. А ако това сжщо сложно тѣло бжде изново разложено на своите елементи, то, разбира са, съ неговото разложение ще да са изгубватъ и неговите свойства (сили), а намѣсто тѣхъ ще да са появатъ изново по-напредните елементи съ своите свойства. Ако, наприкладъ, сжединиме два свършено различни по своите свойства елемента, кислородъ и водородъ, то ще да получиме вода, т. е. такова тѣло, което има сжвсѣмъ други качества, нежели неговите елементи. А ако разложиме водата, то изново ще да са появатъ двата по-напредни елемента съ своите опредѣлени свойства, а свойството на водата ще да изчезне.

заедно съ водата. Сложните вѣщества образуватъ главната масса на сътворенното, когато основните вѣщества (исключаватъ са кислородътъ, азотътъ и въглеродътъ) твърде рѣдко са срѣщатъ въ природата въ чистъ видъ.

Елементите, като са отдѣлятъ на земята отъ своите по-напредни сѣдинения, безпрестанно влизатъ въ нови сложни тѣла съ нови свойства. Ето защо земята, на своята повърхностъ и вътре подъ своята кора, е получила въ продължението на цѣли хилядолѣтия и постоянно получава нови видове. Въ първобитните времена, както ни са чини, по причина на господствующите въ онова време особенни отношения, чрезъ прости, но твърде яки сѣдинения само на нѣколко елемента, сѣ са образували сложните тѣла, които иматъ голѣма простота, но доволно значителна якостъ. Тие тѣла съществуватъ и до днесъ и срѣщатъ са въ воденикавъ (газообразенъ или капководеникавъ) видъ и въ твърда, въ проста и въ кристаллическа форма; тие са наричатъ: неорганически, мъртви, безжизнени и неодушевени тѣла, и сичките заедно образуватъ неорганическото царство. Тие тѣла сѣ: въздухътъ, водата, каманете и почвата, ако послѣдната и да е произвѣзла отъ разрушенята (извѣтриванията) на каманете.

Слѣдъ постепенното разложение на неорганическите тѣла и слѣдъ произшедшите отъ това измѣнения на условията изъ по-голѣмото число на елементите малко-по-малко сѣ са образували на земята сложните тѣла, съ сичките свои разнообразни свойства, но, по причина на своятъ извѣрѣдно разбѣрванъ съставъ, тие представляватъ твърде сложни, но не продължително яки тѣла. По причина на лесно разрушающето сѣ сѣдинение на тѣхните елементи тие не могатъ да бѣдатъ дълготрайни и дълговѣчни и за своего съществуване изискватъ постоянно възобновление. При своите разрушения, — когато заедно съ своите свойства преставатъ да съществуватъ, — тие естествено са разлагатъ на своите елементи, които изново встѣпятъ въ нови сѣдинения. Тие до най-крайната степенъ сложни тѣла иматъ ту голѣмо, ту малко число органи, т. е. такъва частъ, отъ които сѣва една има свое свѣршено и опредѣлено строение, своя собственна форма и своя, зависяща отъ формата и отъ строението, опредѣлена дѣятелностъ, и сичките заедно дѣйствуватъ за съществуването на цѣлото. Ето защо, такъва тѣла са наричатъ органически тѣла или организми. Въ тѣхниятъ класъ принадлежатъ растенията, животните и човѣците. Колкото повече органи са намиратъ въ едно органическо тѣло и колкото по-свѣршено е тѣхното устройство, толкова по-високо стои това тѣло и въ рѣдътъ на организмите; а колкото по-малко органи има въ него и колкото сѣ тие по-прости, толкова по-ниско стои и организмътъ.

Така нарѣчената органическа масса, която образува органическите тѣла, има въ сичките организми опредѣлена, организирана форма (органическа структура); тя е еднаква въ сичките организми, които са състоятъ именно отъ мрѣжащи. Мрѣжащите сѣставляватъ нервично, — по видимо само подъ увеличителенъ стѣкло, — основание на сѣка частъ; тие не сѣ нищо друго, освѣнъ мехурчета съ зрѣнце извътре. Това зрѣнце сѣставлява нервиятъ или основниятъ елементъ на сѣка частъ. Тие иматъ разнооб-

разни качества. Като са размножаватъ и преобразяватъ на кодѣла, на влакна и на цевници, тие градятъ тканите на организмътъ, като дѣйствуватъ различно, съобразно съ своите различни свойства. Образованието на зрѣнцето е възможно само при сѣдѣйствието на водата, на бѣлковината, на лойта (пробѣдата) и на солите (особенно на готварската и на варовната соли), а така сѣщо съ сѣдѣйствието на надлѣжащата топлина и при присѣдствието на въздухътъ. Гореспомѣнатите, необходимите за образование на мрѣжащите, химически вѣщества са срѣщатъ сѣединени съ животните яйца, съ растителните семена, съ кръвта и съ млѣкото. Растенията могатъ да получатъ и сичкиятъ свой материалъ, който е необходимъ за строението на тѣхните мрѣжащи, изъ неорганическото царство (изъ водата, изъ въздухътъ и изъ почвата), а за животните и човѣкътъ, напротивъ, сѣ необходими при достиженнето на тая цѣлъ преимущественно органически вѣщества. Ние можеме да заключиме само изъ това явление, че на земята, до сътворението (т. е. до появението) на животните, е трѣбало да съществуватъ вече растения за животните, а преди създаването на човѣкътъ — животни.

Но защото мрѣжащите и произходиците отъ тѣхъ ткани, въ времето на своето съществуване въ органическите тѣла, са подвѣржаватъ безпрестанно на разрушения и на измѣнения, то е необходимо да храниме организмътъ именно съ такавъ материалъ, изъ какавто е той устроенъ. Това постоянно ново образование и разрушение, обновление и унищожение на сѣставните части въ организмътъ са нарича обмѣна на материята. Дорде тоя процесъ са намиратъ въ дѣйствието, до тогава за органическото тѣло говорятъ, че живѣе, а защото ние считаме обмѣната на материята и животътъ за равнозначущи, то и наричаме органическите тѣла оживлени, живи и живущи. А когато въ нѣкое тѣло са прекрати обмѣната на материята, тогава говорятъ: организмътъ е умрѣлъ. Въ организмътъ, който са е преобразилъ на дѣшъ, по причина на распадающите са различни елементи, които обикновенно биватъ тѣсно свързани между себѣ си, проскожда разложението на органическата материя (гипението, тлѣнието, прокисване), слѣдователно и преобразование отъ органически въ неорганически тѣла, които отъ своята страна пакъ преминуватъ въ други органически вѣщества. И така, ако сѣко органическо тѣло на погѣдъ и да са унищожаватъ окончателно послѣ своята смъртъ, то неговите основни части продължаватъ да съществуватъ и помагатъ да са образуватъ нови тѣла. Здравнето е правиленъ ходъ при обмѣните на материята (т. е. при образованието и при разрушаванието на мрѣжащите и на тканите); а болѣстѣта, напротивъ, представлява тѣхниятъ неправиленъ ходъ. Причината, която поддържа обмѣните на материята, или взаимните дѣйствия на органическите вѣщества, които обусловяватъ тие обмѣни въ организмътъ, са наричатъ така сѣщо жизненна сила или душа. По тая причина живите органически тѣла са наричатъ одушевени, а послѣ прекращението въ тѣхъ обмѣната на материята (т. е. послѣ смъртѣта на тѣлото) говорятъ, че душата е удѣтѣла. Ето защо душата (която твърде чѣсто, но свѣсѣмъ неправилно, смѣсватъ съ духътъ), не е видимо, безтѣлесно и отдѣляемо отъ организмътъ и нѣщо, което отъ нѣкаде си за

опредѣлено време влиза въ органическото тѣло, а послѣ, слѣдъ неговата смъртъ, излиза изъ него, а само рождение на органическото вѣщество, което сѣставлява основание на животътъ. И така, въ тоя смисалъ растенята, както и животните съ човѣкътъ, иматъ душа, която сѣществува въ сичките тие организми отъ образованието на първото зрънце на бждѣщето тѣло, до самата имъ смъртъ. Изъ сичкото това са види, че и растенята, както и животните съ човѣкътъ, могатъ да бждатъ здрави, болни и да умиратъ; а за поддржане на своятъ животъ (за поддржане въ обмѣната на материяте) тѣмъ е необходимо безирестанно дѣйствие на извѣстните внѣшнѣ влияния, т. е. жизненни условия, каквито сѣ храната, водата, въздухътъ, топлината и свѣтлината.

Ако ние захванеме да разглѣдваме подробно органическите тѣла, то ще да видимъ, че между тие отдѣлни тѣла нѣма тѣсна или опредѣлена граница и че сичките тие сѣставляватъ джлагъ рѣдъ отъ таква тѣла, отъ които най-долните членове ни представляватъ най-простите растеня, които са сѣстоятъ само отъ единъ или отъ нѣколко мрѣжащи, когато най-високиятъ нейнъ членъ сѣставлява човѣкътъ, а на срѣдата между него и растенята стоятъ животните. Преходътъ изъ растителното въ животното царство е до такава степенъ незаблѣжителенъ или маловаженъ, щото науката дълго време не е знала, дѣ именно да причисли множество тѣла: въ семейството на растенята ли или въ числото на животните (животно-растенята). Така сѣщо е постепененъ и преходътъ изъ животното царство камъ човѣкътъ, както ни доказва близостта на маймуните съ африканскыя негръ, който прилича твърде много както по устройството на главата, на ръцете и на краката, така и по произношенето и по тѣлесните движения съ тие животни. Даже и самиятъ преходъ изъ неорганическото царство въ органическото е малко заблѣжителенъ, както ни доказватъ каменорастенята, пудлинпорите и кораллите.

Животните, като исклучиме най-простите, са отличаватъ отъ растенята най-повече чрезъ това, че иматъ двѣ системи, които са сѣстоятъ изъ особено устроени ткани. Една отъ тие системи служи само за движение, а другата за движение и за усѣщане; първата са наричамъ мускулна (мишечна), а втората нервна система. Тие двѣ системи сѣ развити най-много въ оние животни, които стоятъ по-високо въ животното царство и които са намиратъ по-близко до човѣкътъ, у когото и двѣте системи достигатъ до най-високата степенъ въ своето развитие. Колкото по-прости ставатъ тие системи въ нашите животни, толкова повече, разбира са, са умалва въ тѣхъ, — даже и свѣсъмъ изчезва, — и способността да са вдигатъ отъ едно мѣсто на друго и да усѣщатъ, и, най-послѣ, най-низшите отъ тѣхъ и сѣвършено преминуватъ въ класътъ на растенята, когато отъ друга страна при постепенно уголѣмяваемото развитие на мишечната и на нервната системи, животното по своите качества се повече и повече са приближава камъ човѣкътъ. Съ постоянното развитие на нервната система е свързано така сѣщо и постепенното образование на чувствующите органи, на говорението и на движенията, и само по себѣ си са разбира, че съ това постепенно усѣвършенствование на нервниятъ, на двигателниятъ и на чувствителниятъ аппаратъ, у животните са по-

влява въ сѣщото време и висша степенъ въ дѣятелността на тие органи.

Дѣятелността (силата и свойствата) на живата нервна система, която у животните въ тѣхниятъ най-неусѣвършенствованъ видъ може да произвѣде само най-простите движения и най-слабите усѣщания, по причина на своето малко-по-малко усѣвършенствующе са строение въ различните класове на животните, са възвишава постепенно. Съ помощта на твърде разнообразните усѣщания, тая дѣятелность малко-по-малко преминува въ мислене и въ воля. Въ свойствата на тая дѣятелность, която естествено са извършва по-силно или по-слабо, сѣобразно съ устройството на нервната система, ние можеме явно да видиме мощно разнообразна стаѣба на различни степени въ развитието. У човѣкътъ, който са подзува съ най-усѣвършенствованната нервна система, тая дѣятелность, разбира са, трѣба да сѣществува въ най-високата степенъ и да бжде по-разнообразна и по-многогранна, нежели у животните. Но размислене, памѣтъ, воли и др. т. иматъ така сѣщо и животните, но въ много по-низка степенъ, нежели човѣкътъ, по причина на по-малко усѣвършенствованната тѣхна нервна система. При сичкото това тая висша дѣятелность на нервната система, която са нарича така сѣщо и духовна дѣятелность, трѣба да бжде, както и мускулната система, възбуждаема и развиваема постепенно съ впечатления отъ различни чувства и съ упражнения (съ воспитание). Освѣнъ тие, най-високи нервни дѣятелности, нервната система сѣединява въ едно хармоническо живо цѣло сичките дѣятелности и отправления на отдѣлните части и на органите на животното и на човѣческото тѣло.

Изъ тие кратки указания читателътъ може да види, какавъ важенъ органъ сѣставлява нервната система у животните и у човѣкътъ, и че първото мѣсто въ тая система занимава мозакътъ, защото нему принадлежи сичката духовна дѣятелность.

(Продължава са).

ИСТОРИЯТА НА ФРАНЦИЯ ВЪ ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XVIII ВѢКЪ.

(Изъ всеобщата история на Ф. Шлайосера).

1. До превзиманието на Бастилия (на 14. Юлия 1789).

На петъ Маия било отворено сѣбранieto на господарственните сѣсловия (Stats-généraux). Тие захванале своята дѣятелность при най-серioзните и най-сѣмнителните обстоятелства. Още въ времето при избиранията на депутатете на сѣваде са почувствовало републиканско настроение: до откритието на сѣбранieto била разрушена и изгорена къщата на единъ богатъ аристократинъ въ Парижъ. Въ числото на представителите отъ трите сѣсловия биле, безъ сѣмнѣние, най-отличителните хора на Франция, оние хора, които получили образование въ строгите стари французски школи и които облададе не само знание, но и опитность въ дѣлата. Сѣбранieto са разсѣжало на двѣ най-крайни партии, каквито сѣ сѣществувае въ онава време: отъ една страна дворянство (noblesse), освѣнъ не голѣмо число хора съ либерално направление, испро-

водио най-яростните противници на сѣко едно уллуче-
ние, а отъ другата — третiото сѣсловие избрао прен-
мущественно привързаници на корѣпните преобразова-
ния. Но първенството принадлежало на демократически-
ят елементъ. Освѣнъ представителите на третiото сѣ-
словие, въ числото на депутатите отъ страната на духо-
венството биле двѣте и петъ свѣщенника, отъ които по-
голдѣмата частъ по своето рождение и направление при-
надлѣжѣле на третiото сѣсловие. Отъ депутатите на
дворяните мнозина, като напимѣръ Лафайетъ, би-
ле предадени на господствуващите политически идеи; а
партията на миналото или на старината била ослабена
съ отсѣдството на двайсетъ и единъ депутатинъ изъ
Бретани, защото тамошните дворяне, като не биле задо-
волни отъ ходѣтъ на господарственните дѣла, не произ-
вѣле избирания.

Въ числото на депутатите отъ третiото сѣсловие
биле до двѣте адвокати. Разбира са, че това количество
е било доста голѣмо, защото тоя класъ хора е привик-
налъ и принуденъ е да придава и на най-неправите дѣ-
ла добаръ видъ и да ги защитава съ софистика и съ ри-
торика. Между тѣхъ билъ и по-стариятъ Робеси перъ
(Максимидианъ) изъ Арра, но въ първото народно съ-
брание той е игралъ твърде незначителни роли. Още по-
пагубно отъ това множество адвокати сѣ дѣйствовале най-
благородните членове на събраннето, а именно оние хора,
които сѣ защищале правото, добродѣтельта и свободата,
но появили са, съ балнувания и съ мечтания, въ такова
общество, въ което са нампраде хитри и опитни хора. Тие
са заблуждале толкова по-лесно, колкото по-просто и по-
чисто било тѣхното направление, колкото повече прида-
вале важностъ на думите и на системите и колкото по-
малко познавале хората. Изъ благородните идеалисти и
теоретични отъ първото време на французската револю-
ция Лафайетъ, напимѣръ, е билъ готовъ да пожертву-
ва сичко за своите убѣждения. Той останалъ до крайтъ
на своятъ животъ вѣренъ на оная мечта, по която са
ржководилъ още отъ младостта си, щото за него лично,
разбира са, е било твърде доблѣстно, но за правото дѣ-
ло чѣсто пагубно. Съ такова сѣщо фанатическо одуше-
вление и съ такава сѣщо неизмѣнна вѣрностъ на своятъ
идеалъ са е отличалъ и свѣщенникътъ, слѣдъ време епи-
скопъ Грегюаръ, който е билъ яростенъ яansenистъ.
Той е билъ човѣкъ съ чудна висока душа, истиненъ эн-
тузиастъ, но безъ никакво познанство съ свѣтътъ и съ
хората. Той дошѣлъ изъ своятъ далечни селски „при-
ходъ“ въ разваленниятъ парижски свѣтъ и съ своятъ бла-
гочестиви фанатизмъ противъ дворѣтъ, противъ напизмѣтъ
и противъ безнравствеността изявилъ още отъ самото
начало най-демократическо направление. Барнавъ та-
ка сѣщо най-напредъ билъ благороденъ ентузиастъ, но
послѣ преминалъ изъ републиката въ монархията, а пменно
въ онова време, когато испровождалъ (презъ Юлиа 1791 г.),
по порѣчението на народното събрание, Лудовика XVI
въ Парижъ послѣ неговото нещастно покушение да по-
бѣгне. По тая причина въ времето на террорѣтъ той билъ
убиенъ. Тая сѣща участь постигнала и Бади за неговото
филаятропическо щеславие и за неговото добросѣрдечно
одушевление, които го извѣле изъ учебниятъ кабинетъ за
практична политическа дѣятелностъ. Бади билъ твърде
ученъ астрономъ, а освѣнъ това той са прославилъ съ
сѣчинението „За происхождението на искусствата и нау-
ките“, въ което така сѣщо теоритически са увлѣкава съ
прошедшето, както слѣдъ време са увлѣкалъ съ настоя-
щото, когато станалъ депутатинъ въ народното събрание
отъ градѣтъ Парижъ.

Оние депутати, които принадлежѣле въ класѣтъ на
ентузиастите, и сами не заблѣжѣвале, че ставатъ играч-
ка въ рѣцете на хора съ сѣвършено противоположни
идеи, но които имале достаточна хитростъ и познавание
хората, т. е. имале смѣтливостъ да завладѣятъ и да рж-
ководатъ движенето. Най-замѣчателни отъ тие хора сѣ

биле графъ де Мирабо и отенскиятъ епископъ Та-
лейранъ Перигоръ. Както въ познаванieto на свѣ-
тътъ и въ сѣдствата да дѣйствоватъ между него, така
и въ нравственото отношение, тие двѣ лица сѣ биле сѣ-
вършено равни; но първиятъ е билъ малко по-благоро-
денъ и искрененъ патриотинъ. Тие и двамата принадлежѣ-
жѣле на висшата аристократия и биле до толкова забар-
кани въ своите частни дългове, щото не могле вече да
прекарватъ животѣтъ си по примѣрътъ на първите вел-
можи. И двамата биле практически хора, смѣйде са надъ
множество нравствени и политически идеалисти и пол-
зувале са отъ своите способности, отъ своята опитностъ
и отъ своите познанства, за да добиятъ сѣдства за сво-
иятъ бѣсъкъ и за различни наслаждения. Мирабо билъ
синъ на извѣстниятъ поклонникъ на политическата еко-
номия Кене и преминалъ младостта си въ развратъ и въ
сѣвакви пороци отъ най-лошавите свойства; но въ това
сѣщо време той не забравилъ да укрѣпи умѣтъ си съ
необикновена дѣятелностъ, като усвоѣвалъ дълбоко зна-
ние на човѣските страсти, слабости и пнтриги, и то не
изъ книгите, а изъ дѣйствителниятъ животъ и изъ опи-
тността. Съ своите развратности и распутства той до
толкова ожесточилъ баща си, — който билъ до най-вп-
соката степенъ горѣщъ човѣкъ и тиранинъ относително же-
ната си и дѣцата си, — щото той го затворилъ на дъл-
го време въ темницата, като получилъ за това кралевски
указъ (lettre de cachet). Послѣ това младиятъ Мирабо
сѣбланилъ една знатна омѣжена господжа и побѣгналъ
съ нея въ Холандия, дѣто ѣ измѣнилъ подло и ниско и
послѣ я оставилъ. Въ Холандия той добивалъ сѣдства
за своето сѣществование съ литературна работа. Но ба-
ща му и въ това време го прислѣдовалъ, като безчестно
явление въ неговата фамилия, и въ 1777 г. младиятъ Ми-
рабо билъ хванатъ, докаранъ въ Франция и изново хвѣ-
рленъ на нѣколко години въ темницата. Като са осво-
бодилъ, той постѣпилъ на служба у правителството, т. е.
станалъ знатенъ шпионинъ при нѣкои двореци, а осо-
бенно при прускиятъ. Това негово тѣсно познанство съ
нѣмските двореци, съ господарственното право и съ учрѣ-
жденията му даде онова твърде рѣдко преимущество въ
онова време. Талейранъ така сѣщо са ползувалъ съ по-
добни преимущества, които той изучилъ въ времето на
своего студенчество въ страбургскиятъ университетъ.
Когато са захванале избиранията за събрание на госпо-
дарственните сѣловия, то правителството би могло твър-
де лесно да подкупи Мирабо, както го и подкупило слѣдъ
време; но дворяните изъ неговата провинция Провансъ
не само че го не избрале за депутатинъ, но исключиле
го даже и изъ номѣжду себѣ си, като недостоенъ. Ко-
гато Мирабо видѣлъ, че е отхвѣрленъ отъ дворянството,
то намислилъ да стане борець за правата на третiото
сѣсловие. За да бѣде избранъ за депутатинъ на третiо-
то сѣсловие изъ градѣтъ Е, Мирабо промѣнилъ своята
графска титла на звание простъ гражданинъ и търговецъ
съ сукна. Него избрале, ако, разбира са, и не за това
промѣнение, а защото фамилията Мирабо била твърде из-
вѣстна въ градѣтъ Е, и самъ той, като прозедитъ (ново-
преобразенъ), давалъ голѣми надѣжди.

На единъ рѣдъ съ Мирабо и съ Талейрана са е отли-
чалъ между така нарѣченните практически хора аба тѣ
Спийесъ. Той са прославилъ съ своите учени трудове,
като диалектикъ и софистъ, а послѣ добилъ грѣмяща сла-
ва, като публицистъ, съ нѣколко политически сѣчинения.
Въ времето на събрание отъ нотабелите въ 1778 г. той
издалъ сѣчинение подъ заглавие „Що е това третiо сѣ-
словие?“, въ което живо и ясно развивалъ любимата съ-
временна тема, че само третiото сѣсловие е народъ. То-
ва сѣчинение било распространено отъ богатите хора въ
безчисленно количество екземплари и доставило на авто-
рѣтъ такова значение, щото той билъ избранъ за децу-
татинъ отъ Парижъ. Въ сичкото време на революцията
той игралъ до най-голдѣмата степенъ важни роли, като

способенъ софистъ, добилъ голѣмо значение и тѣжедина, а особенно съ това, че умѣлъ да намира по срѣди джигите и развлѣченните рѣчи на другите и по срѣди колѣбающите са мнѣния на текжщето сжбитие здрава точка и да измисли умѣстно върпа думица. Метафизическата мъгла, въ която той са завивалъ, му доставляла видъ на оракулъ, на когото кжсите и умните изрѣчения не единъ път сж рѣшале вопросите. На единъ рѣдъ съ Сийеса, Мирабо и Талеярана едва ли трѣба да туряме херцогътъ Орлеански, ако нему така сжщо и да приписватъ голѣмо значение. Сичкото негово влияние на революцията, ако искаме да говориме право, са е ограничавало съ това, че умните и хитрите хора сж умѣле да извдичатъ пзъ него голѣми сумми, които сж са употрѣбляле за поддржката на движението. У него никога не е била ни партия, ни твърдъ планъ, а ако и да би билъ пѣкакавъ планъ, то той по своята непослѣдователностъ не би можѣлъ да го води.

Колкото до правителството, то тамъ сж биле само слабостъ, раздори и колебания. Дворътъ и правителството сж помагале и сами на движението. Неккеръ, въ това време най-значителниятъ човѣкъ въ министерството, правилъ това сжвѣсѣмъ сжзнателно и преднамѣренно, защото, при ненавистята камъ него отъ страната на дворътъ, той не е можѣлъ да достигне своите цѣли друго-яче, освѣнъ ако достави пжрвенството на третѣто сжсловие. Най-напредъ той сждѣйствовалъ на революцията, но послѣ, разбира са, не можѣлъ вече да сире движението. Самниятъ кралъ билъ изъ числото на оние така нарѣчени добри хора, които са подчиняватъ на сѣко влияние, които са сжглашаватъ съ сѣко мнѣние и които служатъ за вѣчна играчка въ ржцете на аферистите. Той постоянно са колѣбалъ ту на-самъ, ту на-атакъ, сжобразно съ това, кой е бралъ върхъ надъ него — принцове ли, царедворците ли или силата на сжбитията. Предводителите на движението одавна вече знаале, че съ послѣдователностъ отъ него може да си добие сичко, а друго-яче нищо. Кралятъ и окржжающите го личности сжвършено не разбирале положението на работите. Намѣсто това, щото баремъ вечерята предъ откритието на сжбраннето изъ членове да скриятъ различнето между сжсловията и да затулатъ привилегии, за които така крѣшѣле и шумѣле, тие ги взиели на показъ въ най-острата тѣхна форма при ауденцията, която била дадена на 4. Маия на депутатете. За тая ауденция на дворянството билъ предписанъ великолѣпенъ костюмъ, а на третѣто сжсловие — най-простъ; пжрвите двѣ сжсловия са сжбрале въ главниятъ салонъ, а третѣто — въ друга стая; за пжрвите отвориле и двѣте половини на вратата, а за послѣднѣто само една. Освѣнъ това, общото недоволствие и мъгливото положение на работите биле очевидни изъ инструкциите (cahiers), които биле дадени на депутатете отъ избирателите.

Тутакен, послѣ откритието на сжбраннето (на 5. Маия), при повѣренния на уполномощията, произлѣзалъ вече споръ за вопросътъ, да разсжждаватъ ли и да рѣшаватъ ли сжсловията сѣко отдѣлно, или сичките три да са сжединатъ въ едно сжбрание. Тоя споръ тжрдеивно показалъ безсилнето на правителството и преобладанието на третѣто сжсловие. Министрите въ своите встъпителни рѣчи са не рѣшале да искатъ сжединението на трите сжсловия, а само нагавале, че подобно сжединение е желателно. Но депутатете отъ третѣто сжсловие успѣле въ тжрде кратко време да осжществатъ това желание. Тие най-напредъ сжздаде за себѣ си сила, съ която поплашиле правителството, и послѣ достигнаде до сичко. Да добиятъ тая сила, тѣмъ помогнало самото правителство, защото дозволило на избирателите да са не разиждатъ и да продължаватъ своите дѣла, но да не произвождатъ избирания. По тая причина изъ господарството са образовале политически клубове, които считале себѣ си за представители на своите граждани и които дѣйствовале сжобразно съ това значение. Парижкото избирателно сжбрание отъ третѣто сжсловие още на 8. Маия дозволило вече на се-

бѣ си да протестира формално противъ господарствениятъ сжвѣтъ. Слѣдъ два деня то обявило себѣ си за неспускаемо, т. е. дало на себѣ си такова сжщо значение, каквото би имало едно второ народно сжбрание. Още презъ Юлия, ако правителството и да заповѣдало да са затвори сжбраннето, неговата депутация била приѣмена съ почитъ отъ дѣйствителното народно сжбрание. Предводителите на движението още отъ самото начало потърсале народната помощ. На 9. Маия парижкото избирателно сжбрание отъ третѣто сжсловие допустило въ своите засѣдания депутация отъ рибните тжрговци; слѣдъ нея допустило депутация отъ продавките на овошите: а послѣ нѣкое време и пазарните тжрговци (dames de la halle), които благодариле сжбраннето за неговиятъ протестъ и оставиле на неговото попечение интересите на народътъ.

Гласността на засѣданията и печатанието на протоколите за дѣйствията на сжсловията помогнале още презъ Маия да бжде постигнато онова, щото желале да постигнатъ ржководителите на третѣто сжсловие. Публиката въ сжбраннето на сжсловията, която са сжстояла повече отъ работници, ржколѣскада на сѣка смѣла дума, а въ това сжщо време из-зжди вратата на салонътъ са слушале осжжрбления за оние членове, които имале аристократическо направление. Печатанието на преписните са расиространиле съ помощта на вѣсгнициите, които са издавале въ най-революционното направление, а сичките разговори въ частните кжция и въ приятелските дружества са занимале съ политическите вопросы на партияте.

Преписните за раздѣлната или за общата повѣрка на уполномощията на депутатете са продължиле цѣлъ месѣцъ. Сичките негови неудобства паднале исклучително на ненавистното болшинство на депутатете отъ двѣте пжрви сжсловия, защото меншинството на тие сжсловия, което са ржководило отъ Талеярана, отъ Грегуара, отъ Лафайета и отъ херцогътъ Орлеански, силно поддржѣвало третѣто сжсловие. Спорътъ са свршилъ само тогава, когато депутатете отъ третѣто сжсловие, като са увѣрчле въ благоприятно настроение на французскиятъ народъ и въ слабостта на правителството, намѣрле за възможно да направатъ рѣшителна крачка съ пжлна увѣренностъ за благоприятните послѣдствия. На 10. Юлия третѣто сжсловие са рѣшило да приѣме име **Н а ц и о н а л н о С ж б р а н и е**, ако другите сжсловия са не яватъ въ неговото сжбрание да преглѣдатъ и да повѣратъ уполномощията. Слѣдъ два деня това рѣшение било привѣдено въ изпълнение, защото му помогнале несжгласията между духовенството и дворянството. На 13. Юлия въ сжбраннето на третѣто сжсловие са присѣдиниле още три свѣщенника, а презъ слѣдующите дни още шеснайсетъ. На 16 и на 17. Сийесъ и Мирабо, главните водители на третѣто сжсловие, повлѣкле засѣданнето камъ послѣднията крачка, която открила революцията. Градските депутате обявиле, че сжбраннето, което са сжстои изъ деветдесетъ отъ шестотинтѣхъ души на сичкиятъ народъ, не може вече да остане въ бездѣйствие по припяна на упрямството на депутатете изъ извѣстните класове и че за това тие са сжединяватъ подъ име **Национално Сжбрание**, като представители на французскиятъ народъ, и нѣма да са разидатъ, дорде не извршатъ преобразованието на господарството. За да обезпечи себѣ си отъ страната на правителството, Сжбраннето припяло друго рѣшение, при което употрѣбило изражение *décréter*, да издава указъ съ което до това време са изражало само правителството. Било постановлено, щото сичките земани на дран- (извѣстни даноци) трѣба да са считатъ за незаконни, защото сж установени безъ сжгласието на народътъ, и оние депутатете позволяватъ да са искатъ тие налози само гланне, въ време, въ което е открито Сжбраннето. Това дало на нагавание на правителството, щото то да не мисъ въ опода распуца Сжбраннето. А за да завлѣкатъ вниманието на сжбраннето народътъ и капиталите (messe), освѣнъ постановление било притурено, че **Национално Сжбрание**, испро-

ние ще да изследва причините на господствующата сж-
потия и че са приёма да изплати процентите на го-
сподарственият дълг до учрѣдението на новата
конституция.

Кралътъ са улашилъ отъ това рѣшение и изказалъ
своето неудоволствие камъ него. Но да спре движението
било вече невъзможно, и послѣдниятъ постъпокъ на тре-
тѣлото сжсловие било пренесението, при гърмогласното сж-
чувствие на народътъ, върховното значение отъ кралътъ
на народните представители. Дворътъ намислилъ да устрои
кравеско засѣдание отъ сичките три сжсловия и да обя-
ви въ него сжвършено ненадѣйно трѣбуемата консти-
туция, която била избобрѣтена отъ правителството. Но за
това засѣдание трѣбало да са направатъ различни при-
готовления и за тая цѣль трѣбало да са отложатъ засѣ-
данията на трѣте сжсловия, които трѣбало да станатъ на
20 и на 21. Юния. Чудно е, че председателътъ на Нац-
оналното Сжбрание, Бали, получилъ официалното увѣдом-
ление за отлаганнето на това сжбрание отъ 20. Юния
само преди нѣколко минути до сборътъ на депутатете.
По тая причина по-голямата частъ отъ депутатете са сж-
брали вече при входътъ въ салонътъ на Сжбраннето, но
намѣриле го затворенъ и окръженъ съ стража. Депута-
тете са рѣшили да са въспротиватъ на слабото правител-
ство. Тие отишли, сжпровождани отъ громадно количе-
ство народъ, въ кравеския салонъ за игра на то-
пка, държалъ въ него сжвършаннето си стошкимъ и едно-
гласно приѣле такова рѣшение, съ което формално провъз-
гласяше властятъ на народътъ. Въ това постановление,
което било подписано и утвърдено съ кѣтѣва отъ сички-
те депутате, било казано: „Националното Сжбрание има
цѣль да даде на господарството нова конституция; за
това то не може да допусти никакви препятствия въ про-
дълженнето на своите засѣдания; сичките членове са о-
бязватъ съ кѣтѣва да са не разиждатъ и да са сжбиратъ
тамъ, дѣто ги принудатъ обстоятелствата, дорде консти-
туцията не бжде свършена и утвърдена на ятки основа-
ния.“ На слѣдующиятъ день сто и четиресетъ депутата
отъ духовенството са сжединили съ третѣлото сжсловие,
така щото послѣ това по-голямата частъ отъ духовен-
ството било сжединено съ гражданете. Тѣхниятъ примѣръ
послѣдоваде и два члена отъ депутатете на дворянското
сжсловие, и четиресетъ и четири дворянски депутата про-
тестовале противъ постановленята на болшинството отъ
своето сжсловие.

На 23. Юния происходило кравеско то засѣ-
данье. Ако проектътъ за конституцията, когото кралътъ
представилъ на сжсловията въ това засѣдание, и да билъ
сжставенъ отъ Неккера, но кралицата и нейната партия
го взмѣниле до толкова, щото Неккеръ го не признавалъ
за свой и, за да покаже това открито, не присѣдствовалъ
въ кравеското засѣдание. Предводителите на сжбраннето
биле извѣстени за това дѣло преди време отъ либерал-
ните ведомжи. Актътъ на конституцията предшествовале
петнайсетъ диктаторски статии, които биле въоружени
противъ нововеденята и противъ приготвяющето са
преобразование на господарственият порѣдокъ. Кралътъ
провзнесалъ рѣчь, която му била продиктувана отъ ми-
нистрите и въ която са слушатъ угрожающи токъ, а то-
ва било сжвѣсмъ несжгласно съ слабиятъ характеръ на
кравдтъ. Освѣнъ това, и самъ Лудовикъ XV не би доз-
волилъ на себѣ си да говори съ подобенъ токъ даже и
въ по-напредниятъ парламентъ. Кравеската рѣчь заклю-
чала въ себѣ си слѣдующите думи: „Азъ ви заповѣдамъ,
господа, да са разидете тутакси; да са сжберете утре
зараньта, сѣко сжсловие въ особенъ, назначенъ за него
салонъ, и тамъ да продължите своите засѣдания. Запо-
вѣдамъ на моятъ оберъ-церемониймистеръ да са погри-
жи за приготвяннето на тие салони.“ Послѣ тие думи,
които даде сигналъ за революцията, кралътъ издѣзалъ
изъ сжбраннето. Тие думи показале на народътъ, че у
него са намира повече могущественна властъ, нежели въ

рѣцете на кралътъ. Тие думи би бле умѣстни само въ
такавъ случай, ако засѣданието да би окръжаде солдате
и ако, — както направилъ Бонапартъ на 19. Брюмера,
година VIII, — да би разгониле депутатете съ помощъ-
та на щиковете.

Ако кравеското повѣление и да заповѣдадо на де-
путатете да са разидатъ, но представителите изъ третѣто
сжсловие останаде въ салонътъ. Но тѣхниятъ председа-
тель Бали, съ своите академически фрази и съ своятъ
саптиментални патриотизмъ, не билъ способенъ да дѣй-
ствува въ такава критическа минута. Тогава Мирабо, ка-
то присвоилъ ролата на президентиятъ, заговорилъ про-
тивъ правителството съ неслушанъ до тогава токъ. Съ
своятъ гърмовити гласъ, той извикалъ на оберъ-церемо-
ниймистерътъ: „Вие, милостиви господа, не можете
да служите за представителъ на кралътъ предъ Нац-
оналното Сжбрание; вие нѣмате тука ни гласъ, ни мѣсто,
ни право да ни припомпавате думите на кралътъ. Ни е
сме са сжбраде тука по волята на народътъ,
и да ни изгоните отъ това мѣсто вие мо-
жете само съ помощъта на щиковете.“ Кра-
лътъ, на когото едва ли бле разказани подишло тие
думи, постъпилъ така сжщо безхарактерно и слабо, как-
то и въ 1787 г. въ парламентътъ съ безправствениятъ
и безсрамниятъ херцогъ Орлеански. Когато го извѣстиле,
че депутатете са противатъ на неговите повѣдения, той
отговорилъ: „Е, ако господа депутатете отъ третѣто сж-
словие не искатъ да издѣзатъ изъ салонътъ, то нека ос-
танатъ и за напредъ въ него!“ Това дало на депутатете,
които имале републиканско направление, поощрѣние да
приѣматъ смѣло рѣшение, а това рѣшение дало бодростъ
даже и на най-плашливите членове. Сичките депутате
биле обявени за неиркосновенни, и сичките чиновници,
военни и граждански, които би испужали противъ тѣхъ
какавъто и да е приказъ, са припознавале за заслужи-
вающи строго наказание.

(Продължава са).

АМАЗОНСКАТА РѢКА.

(Изъ Г. В. Бетса).

Амазонската рѣка е открита отъ испанците и Пинзонъ
въ 1500 г. е посѣтилъ нейните устия, а въ 1541 и въ 1842
година Ореляна проилудвалъ почти по сичкото течение на
рѣката*). Пѣтешествнето на послѣдниятъ е едно отъ най-
замѣчателните. Ореляна е билъ помощникъ на Хонзаго Пи-
зарро, губернаторътъ на Квито, които са ужитиле на опасни
разисквания, чрезъ восточната частъ на Андите, въ удуш-
лива долина Напо, за да потърсатъ земята Елъ-Дорадо или
Златниятъ Кралъ. Тие трагнали на пѣтъ съ 300 солдате и съ
4,000 индѣйци носилцици, но по-голямата частъ отъ тие не-
щастни хора погинаде или отъ болѣсти, или отъ гладъ. Дру-
го замѣчателно пѣтешествие е извършено отъ испанецътъ
Донеца д'Агуирре, който тръгналъ отъ Куско камъ Перу,
надоде по рѣката Укаяли, притокътъ на Амазонка, който
тече откъмъ югъ и, слѣдователно, по противоположното на-
правление на Напо. Д'Агуирре испроводилъ на испанскитъ
кралъ описанието на това пѣтешествие, въ което, между
друго, му разказва слѣдующето: „Ние направихме ладии и,
като оставихме конете си и рубата си на брѣгътъ, ужитих-
ме са съ распрѣгнати вѣтрила надоде изъ рѣката (Укаяли), съ
голяма опасностъ, дорде са не видѣхме на безпредѣлно про-
странство отъ прѣсна вода. По тая море-рѣка (Амазонка-

*) Говоратъ, че въ времето на това пѣтешествие тие срѣщнаде
пѣќавки си войнствени жени, но причина на която нарѣде и
рѣката Амазонка. Днесъ сѣкиму е вече извѣстно, че това е
просто измисленъ басня, която са е появила изъ любовта да
са дава почти на сѣко важно пѣщо чуденъ или сжржестественъ
характеръ. Първите испански пѣтешественици сж имале осо-
бена страсть да преувѣличаватъ сѣко едно явление, а това вре-
ди твърде много на тѣхните описания.

та) ние плувахме повече от десет и половина месеца до нейните устия, дѣто тя са влива въ морето. Ние са намирахме на път повече от сто дена, а проплувахме 1500 лиги*). Тая голѣма и страшна рѣка има 80 лиги прѣсна вода при устията, грамадни пѣсчани плиткѣ мѣста и 800 мили пусти-на необитаема земя. Тая рѣка обигърѣща повече от 6,000 острова. Богъ знае какъ ние излѣзохме изъ това страшно море! Още въ 1710 г. на португалците доволно вече е била позната Амазонската рѣка, но свѣдѣнията, които биде събрани отъ правителството съ помощта на различни експедиции, предприимавани въ голѣми раздѣри, дълго време сѣ оставае дълбока тайна. Най-обширната експедиция, подъ предводителството на Педро Техейра въ 1637—1839 г., са е повдигнала нагоре по рѣката до Квито, по притокутъ Напо, на разстояние почти отъ 2,800 мили (4,200 вѣрста, 21,000 часа) съ 45 ладии и съ 900 души моряци, и върнала са въ Пару, безъ да посрѣшне особенни препятствия, но сѣщиятъ път. Успѣхътъ на това забѣлжително предприятие ни доказва подпално лекостта и удобството въ плуването по тамошните рѣки даже въ оная отдѣлена отъ насъ епоха и мирните наклонности на тамошните първобитни жители. Многo експедиции сѣ биле предприети въ течението на XVIII столѣтие. Въ послѣдното време отъ пътешествениците, които сѣ посѣтили Амазонката, ние ще да укажеме на Спрюса, на Бетса, на Уелеса и най-послѣ на Агассиса. Послѣдниятъ е предприѣлъ голѣма експедиция съ научни цѣли. При сичкото това, Амазонската рѣка е изслѣдована твърде малко. Че сичкото това е така, ние видиме изъ пътешествието на Агассиса, който е открилъ въ водите на тая рѣка повече отъ 1,163 нови видове риби (въ това число повече отъ 800 видове между устията на Амазонката и на рѣката Рио-Негро), т. е. по-голѣмо число видове, нежели въ сичкото Срдиземно море. До Агассиса сѣ биле извѣстни само 120 вида, които биле свойствени само на Амазонката. А какво богатство заключава въ себѣ си тая чудна рѣка, за голѣмината на която ние можеме да си съставиме понятие само въ такъвъ случай, когато си въобразиме такава грамадна водена ивица, която захваща, напримѣрь, своето начало близо до Мадритъ, влива са въ морето близо до Петербургъ и занимава съ своите грамадни притоци такава поляна, която е равна съ двѣте трети отъ Европа! Но най-много човѣческиятъ умъ са поражава въ Амазонската рѣка отъ грамадната повърхност, отъ нейните гладки и спокойни води, отъ блѣдножлтиятъ имъ цвѣтъ и отъ широките имъ раздѣли, които сѣ покрити съ плуващи растения и съ прибрѣжни тревн. Отъ тѣхъ доволно често са касатъ голѣми части, които съставляватъ плаващи острове. Не по-малко сѣ поразителни безчетното количество вършини, овощни плодове и листе, които плуваатъ надолу по течението, и прекрасните равни брѣгове, които сѣ покрити съ гѣсти и непроходими гори. Съвършено особенъ и чуденъ видъ придаватъ на тие брѣгове блѣдите стволе и листата на цекропните, както и темните пжнове на другите дървета, които образуватъ жива стѣна по край брѣговете. А какавъ кипящъ животъ царува по тоя гигантски потокъ! Безчетни легиони папагале и голѣми жълти и червени индѣйски гарване предитатъ чрезъ рѣката утрешта и вечерята и напѣлватъ въздухътъ съ гръмогласно гракание. Множество различни щаркеле и други птици напѣлватъ прибрѣжните бла-та, а голѣми и хубави патки плуваатъ по раздѣлите и около брѣговете. Но най-характеристическите птици по Амазонската рѣка сѣ чайките (*Larus*) и морските ластавички, които по цѣли стада са виятъ надъ нейните води. Сичката нощъ тѣхните крѣканья са чувятъ по пѣсчаниите острове, дѣто снасятъ ейцата си, а презъ денятъ тие привличатъ вниманието на пътешествениците съ своятъ особенъ способъ да са премѣщатъ отъ едно мѣсто на друго: отъ дванайсетъ до два-сетъ ластавички клѣкатъ нарѣдъ на нѣкоя плаваща вѣтва и плуваатъ заедно съ нея по течението, на разстояние отъ много мили. Въ сичкото продължение на своето пжтувание тие сѣдатъ мирно и тихо. Освѣнъ тие птици, тука са срѣщатъ мно-

го гагаре (*Mergus albellus*), костенурки и алигаторе (американски крокодиле), които тихо плуваатъ по течението. Жителите отъ брѣговете на Амазонката вѣрватъ въ същество-ванието на нѣкакво си водно чудовище, което ужъ имало голѣмина отъ нѣколко десетки стѣжжана и което са показвало въ различни мѣста на рѣката. Тие сѣ го нарѣкле Майд'агоа, т. е. майка или духъ на водата. Тая басня са е появила именно отъ това, че въ Амазонката са появяватъ необикновено голѣми водени змии, които достигатъ до 20 и повече стѣжки дължина. Тие змии сѣ извѣстни подъ името сухуруку или анаконди, които увеличатъ отъ прибрѣжните жители мно-жеството на нѣкакво си домашни птици, телета и вжобще сичко, щото и да намѣратъ*). Притоците на Амазонската рѣка вжобще заключаватъ въ себѣ си много особено. Единъ отъ тие особености са заключава въ цвѣтътъ на тѣхните води. Нѣкои отъ тие води сѣ прозрачни и отражаватъ синието небе, и за това са наричатъ сини; други, като напримѣрь Рио-Бранко, носатъ блѣди води, които приличатъ на млѣко; трети, като напримѣрь Рио-Негро, сѣ черни, като мастило, особенно по дълбоките мѣста. На плитките мѣста водата на послѣдната рѣка са отличава съ златноватъ цвѣтъ; тя съхранява своятъ червеникаво-черенъ цвѣтъ даже и въ стѣжжение сѣдове. Бѣлата пѣна на водопадите и на бурните волни са отдѣлява надъ темната вода твърде нагледно и значително. Самата Амазонка, на нѣкое разстояние, отъ источникътъ до вливающата са въ нея Уаякали, има червеникаво-черенъ цвѣтъ, а по-надолу тя става прозрачна и жълтовата. Причините, които даватъ на тие притоци различни цвѣтове, са заключава въ свойствата на почвите, по които тие протичатъ и отъ дѣто тие извираатъ. Така напримѣрь, Рио-Бранко протича по бѣла варовига почва и, като сѣдържа въ себѣ си частици отъ тая почва, приемава блѣловатъ цвѣтъ. Рио-Негро и множесто отъ неговите притоци не само че протичатъ, но и извираатъ изъ непроходими дѣвстени гори, слѣдователно, водите имъ, които са събиратъ малко-по-малко за образозванието на тие рѣки, преминаватъ презъ дебѣли пласти гниюща растителни останки, отъ които и получаватъ своятъ теменъ цвѣтъ. Напротивъ, прозрачните или бистрите рѣки текатъ или извираатъ изъ гранитните почти и изъ другите твърди каменни породи. Не по-малко забѣлжителенъ е приливътъ и отливътъ въ устията на Амазонската рѣка. Въ времето на пжлнолунието и новолунието, когато това явление бива доволно силно, въ устията на рѣката са вижжава грамадна нарѣчна волна. Съ ужасна шумотевица и съ особено клокание тая волна са повдига противъ течението и съ натискъ залива околността. Слѣдъ първата волна слѣдуваатъ още нѣколко, послѣ щото водата на рѣката тече назадъ. Приливътъ са чувствува по-далече отъ Обидосъ, който са намира на 530 мили отъ устията. Силата на течението и голѣмината на Амазонската рѣка може да са узнае най-добре отъ това, че въ обикновено време, извжнъ приливите, тие носи своите прѣсни води на 150 мили отъ своето втичание вжтре въ океанътъ, срѣди когото тие са распознаватъ доволно лесно и по цвѣтътъ, и по множеството на тинята, и по вѣтвите, и по листата, и по овощните плодове, които са завличатъ отъ нея. Тая рѣка, която преминава такава грамадно пространство, носи три казания: Амазонка, Марайонъ и Солмоенсѣ или Стара-Амазонка, а приемава въ себѣ си такива притоци, като напримѣрь Рио-Негро, на които широчината по нѣкои мѣста достига до 20 мили, и отъ такива, като напримѣрь Мадьера, която и сама протича чрезъ пространство отъ 2,000 мили. Съ една дума, тая рѣка, която са съставлява отъ цѣла система естественни канали и отъ цѣли рѣдове езера съ 15, съ 20 и съ 30 мили дължина, заслужва да са нарѣче Срдиземно море на южна Америка, както я и наричатъ съ особена гордостъ жи-

*) За богатството на животното царство по Амазонската рѣка ние можеме отчасти да си съставиме понятие отъ колекциите, които сѣ събрали отъ Бетса въ времето на неговото десетилѣтно плуване по тая рѣка. Тая колекция заключава въ себѣ си 14,600 вида насѣкоми, 300 вида птици, 140 в. пѣдзяща жива рибъ, 120 вида риби, 35 вида молюски, 52 в. млѣкопитающа, 5 глѣте, 10 расте-вия, — сичко 13,712 вида.

*) Една испанска лига има 1986 стѣжжана или 5958 аршина.

тедите на Пара. Отъ устиата на тая величественна рѣка, т. е. отъ Пара, вѫпорете ходатъ по нея нагоре на разстояние повече отъ 2,000 мили или два пѣтя по на голѣмо разстояние, нежели по най-голѣмата рѣка на стариятъ свѣтъ Янцекиягъ. При това мѣсто, дѣто са свѣршва корабоплаванieto, дълбочината на Амазонската рѣка въ сухите времена на годината достига до 7 стѣжжана, а на нѣкои мѣста дѣното ѱ не сѣ мегле да достигнатъ и на разстояние отъ 20 до 30 стѣжжана. Времето, въ което са разлива Амазонската рѣка, са захваща при крайнятъ на Декемвриа или въ първите числа на Януария, и продължава са до срѣдата на Юния. Тогава нейните води са повдигатъ до най-голѣмата степонъ и заливатъ громадни пространства, по които растатъ дѣвственни гори. У нѣдѣйцитѣ тие наводненни пространства посатъ название га по. Но тие именно гапо нѣдѣйците, като преминуватъ между стволете на дѣрветата, пуцатъ своите легки канци, преплудватъ изъ една рѣка въ друга и съ това избѣгватъ бѣрзината на главните потоци. Огромността на басенинтѣ, съ която са отличава Амазонската рѣка, зависи и отъ това чудно явление, че нейните притоци са разливатъ въ различни времена. Така напирѣмъ, въ онова време, когато са разлива Амазонската рѣка, Рио-Негро продължава да спада отъ Февруария или до Марта, а послѣ послѣдниятъ месѣцъ нагоре отъ устиата на тая рѣка са захващатъ продължителни дѣждове и водата ѱ са повдига изведнашъ. До това наводнение увеличивающата са вода на Амазонската рѣка напирѣ въ устието на Рио-Негро и преобразява послѣднията на езеро отъ стоници води. По брѣговете на тая громадна рѣка са простирагъ пространства отъ най-плодовитите почви, на които по голѣмата часть е обрасла съ непроходими дѣвственни гори, които почти насѣкаде са повдигатъ перпендикулярно изъ водата на височина отъ 70 до 80 стѣжки. Между дѣрветата са срѣщатъ най-повече палми, — отъ двѣсетъ до трисетъ различни породи. Освѣтъ палмите, горите са сѣстоятъ отъ дѣрвета изъ бобковото семейство, — които биватъ безконечно разнообразни по своята височина, по формата на листѣтъ, по цвѣтътъ и по плодоте, — изъ копринистъ памучникъ, изъ громадни орѣхови дѣрвета и изъ цекронии. Храстецѣте въ гората и около самата вода са сѣстоятъ повечето пѣти отъ широколиствени музи и маранти и отъ сочни треви, — и сичкото това има свѣтло земенъ цвѣтъ. Бетсѣ говори, че около Амазонската рѣка са намиратъ прибрѣгови почви, отъ които сѣка една има своя собствена растителностъ. Първата почва, която са сѣстои отъ низки и твърде скорошни масипе, — смѣсъ отъ тина и пѣсакъ, — е покрита съ висока широколиствена стрѣлчатая трева, на която цвѣточното стебло съ своята периста метлица са повдига на четиринайсѣтъ или на петнайсѣтъ стѣжки високо. Но тая почва отъ високите дѣрвета растатъ само цекронии. Второ, срѣщатъ са умѣрено възвишени брѣгове, които въ времето на най-плнната вода са обливатъ само отчасти, и то твърде малко. Сичките тие мѣста сѣ покрити съ великолѣпни и съ разнообразни гори, на които растителността повечето пѣти са сѣстои отъ различни породи палми и отъ широколиствени маранти. Въобщо цвѣтътъ на листето е отворенъ, т. е. свѣтлоземенъ. Облиенните съ вода низки мѣста сѣ покрити самъ-тамъ съ разнообразна масса зеленина. Пѣтешествениците сѣ доказе положително, че трите четвъртини отъ брѣговете на горня Амазонка, т. е. на разстояние отъ 1000 мили, почвата принадлежи на вториятъ класъ. Третиятъ класъ на мѣстността, — глинистата и най-високата почва, — са сѣстои отъ воднисти възвишенности. Тя са срѣща само между голѣми пространства, но понѣкогашъ са простира на нѣколко мили покрай брѣговете на рѣката. Брѣгътъ по тие мѣста е полегатъ и сичкиятъ са сѣстои отъ червена или отъ смѣсена глина. Горите така сѣщо са отличаватъ доволно значително отъ горите на повече низките мѣста: тѣхното величие не е до толкова поразително, а общиятъ имъ видъ бива много по-еднообразенъ; палмите са срѣщатъ по-рѣдко и биватъ свѣршено другъ видъ. Но и животните, които оживяватъ другите мѣста на рѣката, са срѣщатъ тука по-рѣдко. Тая „ter-

ra firme“, както въобщо я наричатъ, и по-голѣмата часть отъ плодовитите равници, сѣ твърде добри за колонизация. Силното течение на Амазонската рѣка подлива тие рухли брѣгове, които ѱ отдѣлватъ почти ежедневно громадни гнѣде. Това явление са повтара най-много по горнята часть на Амазонската рѣка (по Солимбонсѣ), дѣто мориците плуватъ подъ непрестанното опасение отъ terras cahidas'те (така наричатъ мѣстните жители тие части земя). Понѣкогашъ даже и голѣмите ладии биватъ свѣршено засипвани отъ тие лавини земя и дѣрвета. „Азъ би прилѣтъ тие извѣстия за превеличение, говори Бетсѣ, ако самъ да не би билъ свидѣтель на нѣколко подобни явления, и при това въ твърде голѣми размѣри. Една заранъ азъ бѣхъ пробуденъ още преди да сѣмне отъ страшна шумотевица, която приличаше на гърмежъ изъ нѣколко тона. Звуковете са чуѣха на значително разстояние, и ударѣтъ, който ма разбуди, са свѣрваждаше съ други, по-малко силни удари. Първата мисалъ, която ми дойде на умѣтъ, бѣше землетрѣсеннето. Скоро послѣ това са раздаде и други гърмежъ, само по-близо отъ първиятъ, а слѣдъ него послѣдоваха и много други. Тие удари, които приличаха на гърмотевици, както ми са чинеше, ту са отдалечаваха, ту пакъ са чуѣха свѣсѣмъ близо. Послѣ силната и внезапната трѣскавица понѣкогашъ наставаше длѣга между-временна тишина и продължителни ехтения. При вториятъ гърмѣжъ, единъ отъ мориците са сѣбуди и каза ми, че това происхожда отъ terra cahida'та; но азъ почти му не повѣрвахъ. Това са продължа почти около единъ часъ, когато най-послѣзъ захвана да сѣмва, и ние видѣхме на противоположниятъ брѣгъ на рѣката, на разстояние отъ три мили отъ насъ, продължающето са страшно разрушение. Цѣли маси колосални дѣрвета, съ височина отъ 100 стѣжки, са люлѣха назадъ и напредъ и едно слѣдъ друго падаха въ водата, съ върхътъ надолу. Послѣ сѣко обрушавие, произвѣденната отъ него волна са върщаше камъ брѣгътъ съ немовѣрна сила и заграбѣше съ себѣ си нови маси. Това явление происхождаше на разстояние отъ една или отъ двѣ мили, но ние не можѣхме да видиме, дѣ именно са то свѣршваше, защото по-нататашната мѣстностъ бѣше закрыта отъ насъ съ не твърде голѣмъ островъ. Тая картина бѣше величественна: сѣко падение произвождаше цѣли облаци плѣскавици и водени мъгли; отъ силното потрѣсение са пукаха и падаха цѣли, далече отъ това мѣсто, части земя и можество дѣрвета. И така, ударете ту са приближаваха, ту са отдалечаваха, и тѣшко бѣше да предвидиме, кога именно ще да са свѣрши сичкото това. Два часа послѣ изгрѣванието на слѣнцето, когато ние отплувахме толкова далече, щото нищо вече не виждахме, разрушението се още са продължаваше.“

НАРОДНА ПѢСЕНЬ.

Имала мама, имала,
Една дѣщеря Марийка.
Расла Марийка, порасла,
Голяма мома станала, —
Кѣща ще вечемъ да върти;
Та и майка ѱ годила,
Годила и уженила;
Ала си рожба нѣмаши,
Отъ сѣрце рожба родена.
Мама Марийки думаша:
Марийке, дѣще Марийке,
И туй ли да ти науча!
Я иди додо на Тунджа,
На Тунджа и на Марица,
Па взема бѣло камѣчи,
Че го хубаве укали,
Въ тошли го напки вагѣни,
Въ заата го люлка угуди,
Че го Марийке полюбай, —

Люлѣй го, джѣ, зашѣй му:
 „Напни ми, панни камѣче,
 Дано ми станишь дѣтѣнце!“
 Марийка мама послуша,
 Отиде доло на Тунджа,
 На Тунджа и на Марица,
 Па си зе бѣло камѣче,
 Че го хубаве укѣла,
 Въ топли го панки загѣпа,
 Въ злата го люлка гудѣла.
 Па го Марийка люляла,
 Люляла и му запяла, —
 Триста му пѣсни испяла.
 Ни веднашъ не го утѣна.
 Щомъ го Марийка утѣна, —
 Да видишь чудо голямо! —
 Камѣче дѣте станаало!
 Па ми сѣ дѣте крѣстѣли,
 Съ хубаво име дарѣли,
 Съ хубаво име Добринка.
 Расти Добринка, порастѣ,
 Станаала мома голяма, —
 Не я е мама пуцала
 За вода, ни по говѣда.
 Мама за вода отиди
 Добринка на вѣнѣ излѣзи:
 На високъ чардакъ сѣдѣши,
 На костенъ гергѣовъ шиешѣ.
 Тамъ си я сѣжѣне сѣжѣда:
 Три дни, три ноци глѣдало,
 Глѣдало и ми трѣптило,
 Трѣптило, не захождадо!
 Мама му гозба готвила,
 Готвила, сѣна чѣкала,
 Чѣкала и вѣздѣшала,
 Защо са спѣтъ ѣ забави!
 Кога са сѣжѣне вѣрвало,
 Мама му тихо говори:
 „Сѣжѣне де мило маминѣ,
 Защо са, сѣжѣне, забави,
 Та ти гозбата истина?“
 Сѣжѣне ѣ нищо не рѣчи,
 Само си чело навѣси.
 Мама си сѣжѣне глѣдаши
 И тихо-ляпо думашѣ:
 Защо ми, сѣне, не кажѣшь,
 Защо си грѣшишь толкова,
 Що грѣшишь и не захождашь,
 Да ти са мома порадва?
 Защо си, сѣнѣ, изгори
 Старите хора на нѣва,
 Младите момѣ въ Добруджа,
 Малките момѣ въ Загорѣ?“
 Сѣжѣне мамѣ си думашѣ:
 „Да знаишь, мамо, да знаишь,
 Каква си мома сѣжѣдахъ
 На долия земя подѣ неби!
 Азъ сѣжѣ на неби сѣжѣнице,
 А ти е сѣжѣне на земя,
 На земя между хората
 И между трѣви зелени!
 Знаишь ли, мамо, знаишь ли,
 Ако тѣжъ мома не зема,
 Азъ не ща ясно да грѣя,
 Както до сега изгрѣвахъ?“
 Мама си сѣжѣну думашѣ:
 „Сѣжѣнице мило маминѣ,
 Какъ ще тѣжъ мома да земаишь,
 Кога е мома на земя,
 А нѣе свѣтимъ на неби?“
 Сѣжѣнице мамѣ говори:
 „Нѣе лесно я вземаме,

Ще вуснимъ златѣ ключѣви,
 Златѣ ще люлки направимъ,
 На земя ще ги спустима
 На лична деня момина,
 На свѣти божи гергѣов-денъ;
 Да вѣрѣво мало-голямо,
 За здрави да са люлѣи, —
 Подирѣ ще иде Добринка,
 На люлки ще са покачѣи,
 За здрави да са люлѣи;
 Нѣе ще люлки дрѣжѣнимѣ
 И ще я горе дигнимѣ.“
 Какво е сѣжѣне казало,
 Това е скоро сторѣло:
 Златѣ ключѣви пустили,
 Златѣ сѣ люлки вѣрѣвали,
 Па ги на земя спустили
 На лична деня момина,
 На свѣти божи гергѣов-денъ.
 Мало-голямо вѣрѣвало
 За здрави да са люлѣи;
 Най-подирѣ дошла Добринка
 За здрави да са люлѣи, —
 Кога на люлка сѣднала,
 Сѣднала и залюляла,
 Люлка са дигна патѣре,
 Подѣ спѣтъ ѣни небеса; —
 Отъ тогасъ, дори до сега
 На небе грѣятъ двѣ сѣжѣнца:
 Едно е сѣжѣне сѣжѣнето,
 Друго е сѣжѣне Добринка;
 Сѣжѣнето грѣи дѣтѣска, —
 Добринка грѣи прѣвѣзъ пролѣтъ.

(Тая пѣсенъ е записана отъ М. Късогладъ, който я е слушалъ отъ Стоянка Милѣова въ селото Нисово, русчушко окръжие. Нарѣчието ѣ е почти Трявненско, защото тие сѣлѣне сѣ са прѣсѣлили изъ триявненските колиби).

КНИЖЕВНОСТЪ.

Малка книжица. Първа четеница (?) за първоначални-тѣ училища. Съ 34 изображения. Събралъ и нарядилъ Андрей С. Цановъ. Издание трето. Книжарница на Хр. Дановъ въ Пловдивъ, Русчукъ (и) Велесъ. (Какво е направила «книжарница» (та) на Хр. Г. Данова? До кога ще да са обясняваме съ оракулски фрази?) Вѣсна 1874 г., in 12°, стр. 61. Нѣе говориме за тая книжка малко по-късничко именовано за това, защото я вѣнахме подѣ рѣжѣтата си. Разбира са, че това не е наша вина. Но по-добре е късничко, нежели никога. Въ послѣдните нѣколко години сѣки колко-годе грамотенъ човѣкъ счита за своя най-свѣта длѣжѣностъ да понауи простиятъ народъ, а особено дѣцата, да са погрижи за народното развитие и да са постарѣе да увеличи количеството баремъ на школските учебници. Разбира са, че това явление е много утѣшително и извѣрѣдно полезно, ако не за учащите са, то баремъ за самите апостоли, писатели и проповѣдници. «Онзи учителъ и наставникъ, който сѣди въ своята станица и пише учебници заслужѣва по-голяма похваля отъ страната на старците и на бабичките, нежели овзи, който играе съ учениците си на топка, който са сѣбира съ младежите, който посѣщава читалището, който учи дѣцата да са къпатъ, който разказѣва на гражданете нѣкакви си сказки, т. е. който са завѣма да учи старите хора на умъ и на разумъ, ако тие стари хора и да сѣ видѣле и чуле въ вече отъ него,» и пр. Умниятъ учителъ трѣба да глѣда дѣцата си, да имъ съставляѣва книжки, да ги побива по-чѣстичко, да бѣде сериозенъ, и пр. А общественото мѣнѣне е мѣнѣне на божиатъ спѣтъ, и трѣба да са испѣняѣва буквално. Но нѣе сме длѣжни да кажемѣ, че да сѣжѣни или да сѣстави човѣкъ такава книжка, която да бѣде понятна и полезна на мало-

дѣтния ученикъ, не е твърде легко пѣщо. Ние говориме за така нарѣчените читанки и учебници за първоначалните школи. Избирането на предметите, или съдържанието на тие книжки, и самите методи при изложението имъ, т. е. самите разговори съ начинающите да четатъ и да разбиратъ, трѣба да бѣдатъ ясни, удобопонятни и проникнати съ дълбока предначертанна цѣль. Но ако тие книжки съ само подражане на чуждите читанки, то трѣба да бѣдеме увѣрени, че вниманието на дѣцата нѣма да бѣде обрнато камъ тѣхъ и че тие нѣма да извлѣкатъ изъ съдържанието имъ онака полза, която би можѣлъ, на примѣръ, да имъ принесе добре обмислениятъ или добре съставениятъ по понятията на самиятъ народъ първоначаленъ учебникъ. Колкото малолѣтенъ и да е нашиятъ ученикъ, колкото ние и да би си съобразили, че той е недостоеенъ да различа истинното отъ лажовното, чуждото отъ своето и потребното отъ непотребното, но неговиятъ умъ сѣкога е въ състояние да разбере, че предъ него стоятъ чужди, фалшиви и непотребни нѣща, които нѣматъ съ него нищо общо. А ако при сичкото това авторътъ на дѣтската книжка поиска да докаже на своите малки читатели, че той (авторътъ) стои по-високо отъ тѣхъ, че разбира сичко, че има частие да различава строго нравственото отъ безнравственото, великото отъ низкото и доброто отъ лошавото, и че са е завзѣлъ да говори съ своите слушатели за нищожни нѣща именно за това, защото тѣхните понятия и тѣхниятъ умъ не сѣ развили достатъчно, щото да разбератъ великите и сериозните истини, то тие слушатели ще глѣдатъ на неговиятъ дръвъ като на нѣщо маловажно, не пѣлно, не цѣло и не досрѣло. Нека говори кой що ще, а ако авторътъ мисли, че на дѣтето сѣ нужни само нагатвания, празни разговори, вгагилвания и никому непотребни бжрщолевения, то той не трѣба да са завзѣма за литературна работа, защото у оние дѣца, които захващатъ вече да четатъ и да разбиратъ, доволно чѣсто са появяватъ по-зрѣли умствени способности, нежели у нѣкой старъ овчеринъ или говѣдаринъ, съ които, разбира са, ние никога не би си дозволили да говориме съ захванати и не свършени фрази или съ вгагилвания. Ето защо сѣка дѣтска книжка трѣба да са съставлява обмислено и съ голѣма осторожност. Не трѣба да забораваме, че дѣцата ни са само чинатъ по-прости, отъ колкото сѣ наистина. Дѣтето съ своятъ крѣхакъ умъ и съ своята наблюдателностъ види много по-далече и знае много повече, отъ колкото ние мислиме. Г. Цаневъ, както са види изъ неговата книжка, принадлежи въ числото на оние стари педагози, които обичатъ да събиратъ разнородни морални дрипелчета, да шиятъ отъ тѣхъ умствено цѣло и да го вовиратъ въ главите на учениците си. Да захванеме отъ картините, които г. Цаневъ нарича изображения. Ние не знаеме само, самъ г. Цаневъ ли е пожелалъ да бѣдатъ помѣстени въ неговата читанка тие картини или и това велико предприятие е извършено отъ великиятъ типографъ г-на Ковачова, който има особена страсть камъ всевъзможни шарени. Но да предположиме, че тие картини (баремъ въ третѣото издание) сѣ помѣстени съ съгласието на г-на Цанева, защото типографете никога не отговарятъ за оние книги, които сѣ украсени съ името на авторите. Ние мислиме, че ако дѣтето поглѣда на тие картини, които нѣматъ въ себѣ си нищо бжлгарско, то ще да си помисли, че г. Цаневъ е ималъ намѣренне да му покаже, какво именно различие съществува между висенските благовоспитани дѣца и тѣхните образовани майки и между нашите свинарчета и тѣхните мършави воспитатели. И наистина, защо за бога сѣ помѣстени тие салонски гукли въ една бжлгарска читанка? Или цѣльта на г-на Цанева е била да научи дѣцата да живѣятъ въ високи палати, да носатъ дрѣхи по последната мода и да бжрснатъ мустаките си? — Не, не и пакъ не. Единствениата причина, която е накарала г-на Цанева, г-на Ковачова или г-на Данова (издателятъ на книгката) да направатъ тоя подвигъ, са заключава въ това, че гореказанните картинки сѣ били налѣпени готови (безъ пари) въ нѣкой нѣмска печатница и употребени сѣ въ бжлгарската читанка за украшение, т. е.

безъ цѣль и безъ съзнание. А може пловдивските «челебие» и тѣхните благовоспитани кокони (г. Цаневъ е написалъ своята читанка въ Пловдивъ) да сѣ доживѣле вече не само до личните, но и до оние салонни роскошества, каквито са срѣщатъ на картинките въ гореказанната читанка. Ако сичкото това е така, то ние молиме г-на Цанева да опрости сичките наши прегрѣшения, но и послѣ тая просба, ние не дозволяваме, даже и на пловдивчене, да бжрснатъ мустаките си, както сѣ ги обжрснале добриятъ учителъ на 30-та страница, добриятъ баща на 33-та и великодушниятъ вѣздачъ на 41-та страница въ Цаневата читанка. А г. Бжсковъ и послѣ тоя мораленъ напредокъ са кокорчи противъ нашите роскошества! Кого да слуша и кому да вѣрва човѣкъ? Ако захванеме да бжрснеме даже и послѣдното свое мъжско украшение за любовта на европейската цивилизация, то тая цивилизация трѣба да има необикновено щастие, а пловдивските кокони — громадни способности въ сѣко необходимо подражане. А какво ще да кажатъ нашите краставоселци, ново-селци, батакчене и панагюрци (ние не говориме за коприщене, защото тие вжрватъ крачка до крачка слѣдъ пловдивските челебие), когато тѣхните дѣца, преди да захванатъ да играятъ на «пилчка» (стр. 24), накаратъ бащите си да имъ ушниятъ кадифени панталончета и кждри суртучета и да имъ купятъ мажарски ботуше? Какво ще да праватъ добрите работници изъ Батакъ, изъ Перущица, изъ Свакию и изъ Геренътъ, когато тѣхните послушни дѣца пожелаятъ да идатъ въ черкова въ своите най-хубави дрѣхи (стр. 22), които са състоятъ отъ капелини съ страусови пера, отъ маказочета, отъ мажарски шивалчета и отъ други такива? Тѣшко и горко на оние прости селѣне, които не знаятъ що е цивилизация и които не сѣ имале случай да прочетатъ читанката на г-на Цанева! Та тѣхъ може да обвини и да осмѣе сѣко дѣте, което са е воспитало по програмата на г-на Данова. Но въ читанката на г-на Данова е помѣстенъ кратакъ разказъ (стр. 51) за «старите и за закарпените дрѣхи», които ние трѣба да носиме безъ никакавъ срамъ, защото закарпката не е безчестно нѣщо. Благодариме г-на Цанева баремъ за тоя свѣтъ, ако имамъ и да не е приятно да ходиме съ закарпени колѣне, когато предъ нашите очи са мѣркатъ натруфени мадами, благообразни дѣца, лжскави фзногномии и всевъзможни Кушидоне. Ехъ, господине Цаневъ! Но да оставиме картините и да кажеме нѣколко думи за самото съдържание на гореказанната читанка, ако тие и да играятъ най-главната роля въ читанката на г-на Цанева, както са види отъ картината на 7-та страница. Но ние не можеме да не кажеме нѣколко думи и за тая картина. Въ Виена, въ богатите къщи, иматъ обичай да джржатъ въ стаите си гипсови статуетки, които изображаватъ Донъ-Квшота и неговиятъ бой съ вѣтарничевите воденици. Тая статуетка е изображена и на гореказанната картинка. — «А що е тамъ на столътъ?» пита авторътъ на читанката глумявато дѣца. — «Едно-то е една фигура на човѣкъ врѣху коня, а друго-то е една малка мѣлница на вѣтаръ», отговарятъ дѣцата. И такива картина са изнасятъ предъ бжлгарските дѣца за обяснението на различни предметъ и за всевъзможни нравствени разсжждения! Изъ сичко са види, че главната цѣль на г-на Цанева е била да обясни съдържанието на «натруфенните» нѣмски картини, които е усилѣлъ да открие г-на Дановъ за ползата на своите млади лапнишарановци, които той одавна вече е земалъ въ монополъ. Разбира са, че монополътъ тжрпи и не такива марди. Въ предисловието на своята читанка или «челеница», г. Цаневъ говори слѣдующето: «За да има добъръ напрѣдѣкъ въ просвѣщеніе-то, за да може кракъ по-напрѣдѣкъ да ся разведе разумъ-тъ на млади-тъ, трѣбва прѣподаваемитъ прѣдмѣти да сѣ систематични, рядовни и постъпенно сходни съ възраста на ума: да ся не дава на младѣжя онова, кое-то неговый слабъ умъ не може да обѣма.» Сичкото това е така, но трѣба ли въ такавъ случай да даваме на тоя умъ голи фрази и непонятни картини и статуетки? По-долу въ своето предисловие и самъ г. Цаневъ са смжзнава, че е бесполезно да мжчяле дѣцата съ механически «титли» и

„Словотитли“, но и той самъ не е можълъ да разбере, че и голите фрази не сж по-добри и по-полезни за дѣтскитъ умъ отъ „словотитлите“. „Освѣнъ механическо-то (?) и вразумително-то (?) прочитане, продължава г. Цаневъ, къмъ което тука трѣбва да ся обраца особенно вниманіе, ималъ съмъ и тѣмъ цѣль: постъпено да ся води ученикъ-тъ къмъ нравственостъ и рѣвностъ къмъ наукъ-тъ и полезностъ-тъ.“ Видите ли говие! Г. Цаневъ е единъ отъ оние чудотворци, които извличатъ добри послѣдствия даже и отъ механическото учение, ако и да не одобряватъ титлите и словотитлите. „Прѣдмѣти-те, продължава той, сж ясни и просто изразени (,) за да можтъ ученици-тъ съ помощта (т. е. съ помощта) на учителя, да разбиратъ.“ Истина сж прости и ясни, защото не сждържатъ въ себѣ си нищо цѣло, нищо опредѣлено и нищо истинно полезно. На едно мѣсто авторътъ на книгата праща момиченцата да си поиграятъ (стр. 21, т. е. 12), а на друго той хвали (стр. 14) Якова именно за това, че той не играе като другите дѣца, а ходи да копае или да чете. „Марийка казва на майка си: „Съ богомъ, мамо, кога-то ни распуцятъ отъ училище-то, азъ щж си дойдъ у домъ.“ И това служи за явно доказателство, че Марийка е умно дѣте. Да въ олсунъ биръ луле гюлюнъ ичинъ! Въ 22-ятъ урокъ са говори, че една котка ходила по нивята да лови мишки, но орелътъ я грабналъ и повдигналъ я нагоре. Ако тая ползна котка и да са избавила отъ остриге ногти на орелътъ, но никога вече не ходила да гони мишките изъ нивите. Разбира са, че въ тая басня нве не намираме нито смисалъ, нито поучение, нито обмислена цѣль. Освѣнъ това, учителката, която разказва на дѣцата тая приказница (гл. картината), е окръжена съ такова раскошество, щото на такава висока мадама, която е воспитана въ салонете, е непростително да говори такива глупости. Сиротата котка! Тя трѣбва да е имала работа съ невѣжливъ кавалеринъ, когато са бои вече да изпълнява своите длъжности! Но най-забѣлжигелни въ тая книжка сж стихотворенията, които сж помѣстени на крайтъ. Кажете ни харесватъ ли ви са слѣдующите стихове:

Нанапрѣдъ! нанапрѣдъ у наукъ и уснѣхъ;
Тыя сж намъ потрѣбни, полезны за днесъ:
Всякой день, всякой часъ да ся мислимъ за тѣхъ;
Въ това славно поприще чяка ни честь,

Нанапрѣдъ! нанапрѣдъ
Въ просвѣщеніе, въ просвѣщеніе!

Нанапрѣдъ! нанапрѣдъ

У наукъ-тъ, наукъ-тъ, наукъ-тъ!

Надалечъ! надалечъ скоро отъ тъмнина!

Отгладѣте, махнете тѣмъ простотъ!

Варкайте, варкайте за къмъ видѣлижъ;

Тя ще ни прослави, съживи на свѣта.

Нанапрѣдъ! нанапрѣдъ

Въ просвѣщеніе, въ просвѣщеніе!

Нанапрѣдъ! нанапрѣдъ

У наукъ-тъ, наукъ-тъ, наукъ-тъ...

Ако тие стихове сж удобопонятни за дѣцата, то ние сжвътоваме г-на Цанева да стане дѣтски поетъ и да обогати българската литература още съ пѣкои и други важни произведения. Но да оставиме шегата на страна. Ние би желале да знаеме, превѣлъ ли е г. Цаневъ (отъ русски) своята читанка, или я е сжставилъ самъ.

ПОЛЕЗНИ КНИГИ.

** Lüben, A. Anweisung zu eine methodischen Unterricht in der Tierkunde und Anthropologie. 2 Cursus. 2. Aufl. gr. 8. 2 1/2 Bthlr.

** Stojanović Mijat. Uzorni ratar kakovi bi imao biti. U Senije 1875, г. in 16°, стр. 126. Цѣната на тая ползна за земледѣлците книжка е 45 крайцара. Продава са у братия Иовановичи въ Панчево.

** Въ Женева е излѣзълъ изъ подъ печатъ I-ятъ томъ отъ сжчиненията на рускиятъ велики публицистъ А. Герцена. Цѣната на тая книга е 5 франга. Продава са у книгопродавецътъ Н. Georg'a въ Женева.

** Излѣзла е „Дѣтската Библиотека“, № 4, въ която е помѣстена статия „За водата и за нейните свойства“ отъ Ами Блека. Цѣната ѝ е 1/2 франгъ. Продава са въ книгопродавницата на И. Шарвара въ Русчукъ.

РАЗЛИЧНИ ИЗВѢСТІЯ.

* До послѣдвѣното време, като-рѣчи, Швейцария е била единственната страна, която е приготвяла часовници почти за цѣла Европа. Но въ послѣдните нѣколко години и Франция е разширила своята часовникарска търговия. Днесъ Франция добива годишно повече отъ 60 хиляди франка за часовници. Само Парижъ добива годишно повече отъ 20 хиляди франга отъ подобна стока. Въ Франция има вече нѣколко часовникарски училища и издаватъ са нѣколко часовникарски вѣстници.

* Ние говорихме, въ „Дѣтска Библиотека“, № 4, че сжществуватъ два сорта вода, мекка и твърда, изъ които въ послѣдната не само че не увира ѣденето, но и не може да опере дрѣхите ни както трѣба. Освѣнъ това, оние коне, които пиятъ тая вода, биватъ мѣхнати и заболѣватъ. Днесъ е открито вече, че съ тая вода, ако и да не е за пиене, може баремъ да са пере, ако туриме въ нея малко нишатъръ (Salmiae). До сега нѣкои селѣне и граждане, които не сж имале досга ключева вода, сж употрѣбляле за тая цѣль или сода или нишатърна соль, но пѣрвата не удовлетворява нашите потрѣбности, защото не може да опере както трѣба, а втората са стопява и не може да трае дълго време въ кѣщата на селѣнинътъ. И така, нишатърътъ е намѣренъ за най-добаръ.

* Инглизските вѣстници явяватъ, че въ Лондонъ е било рѣшено такова сждебно дѣло, което ни накарва да си припомниме блаженните прародителски времена, въ които законете и адвокатете сж са сжертоточале въ здравиятъ смисалъ на нѣколко умни хора. Една млада дѣвоинка, която дошла въ Лондонъ да търси мѣсто и да умира отъ гладъ, намѣрила на пѣтѣтъ сждове съ мѣтко и постарала са да испие мѣткото, защото гладътъ ѝ дошѣлъ до онаи степенъ, която не знае нито що е срамъ, нито що е страхъ. Когато мѣтка-та я хванала и завѣла предъ сждията, то тоя честенъ човѣкъ обявилъ, че ако мѣтка-та са моли богу, то тя трѣба да знае, че въ молитвата господня са говори „не воведи насъ во искушение.“ Ако си оставила своите сждове на улицата, то е могла сѣка гладна жена, която би преминала покрай тѣхъ и която би била воведена въ искушение, да испие мѣткото ти, казалъ сждията. Но адвокатинътъ на мѣтка-та, който желалъ да бжде сжблюденъ законътъ, казалъ, че ако справедливостъта и да оправдава бѣдното момиче, то законете го обвиняватъ за кражба. При сичкото това сждията не пожелалъ да осжди нещастното момиче, което било доведено отъ гладътъ до отчаяние, далъ му малко пари и посжвътовалъ го да са върне въ селото си.

ОТЪ АДМИНИСТРАЦИЯТА.

Молиме оние господа, които не сж внесле стойността на в. „Знание“ за преминалата година, да бждатъ по-честни.

ОТЪ РЕДАКЦИЯТА.

I-ятъ брой на „Знание“, година II, излазя малко по-късно по независящи отъ насъ причини. Ние са надѣяме да продължиме своята дѣятелностъ така сжщо честно и добросовѣстно, както сме я продължавале и до сега. Нека ни извинатъ читателите.